

OROSS ANDRÁS

A SZEPESI KAMARA, A HABSBURG-PÉNZÜGYIGAZGATÁS ÉS KATONAI KIADÁSOK A XVII. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

Az 1567-ben alapított és fennállása során több névvel is illetett Szepesi Kamara a kora újkori Magyar Királyság egyik különleges szerve volt. Mindenkori megnevezése hűen tükrözte viszonyát a bécsi Udvari Kamrához ill. a pozsonyi Magyar Kamarához. Legyen bár kamara („Camerae Scepusiensis”) vagy adminisztráció („Zipserische Administration”, „Ober Hungarische Cameral Administration”) a rangja, illessék Kassai, Szepesi vagy Felső-magyarországi előnévvel, felügyeljék a magyar uralkodók, az erdélyi fejedelmek vagy éppen Thököly Imre ill. II. Rákóczi Ferenc, sorsán mindig modellezhető a magyarországi belpolitikai viszonyok alakulása. Közleményem célja egyrészt, hogy bemutassam egy eddig kevésbé kutatott időszakbeli működését, elsősorban bevételi és kiadásai szerkezetének vizsgálatán keresztül, másrészt, hogy rávilágítsak a XVII. század második felének magyarországi hadsereg-finanszírozási rendszerére is, amelyhez több, a Magyar Királyság területén illetékes kamara hasonló kimutatásait, jelentéseit használtam fel. Ezen szervek működésének, számadásainak vizsgálata új eredményeket hozhat a magyarországi török háború (1683–1699) finanszírozási rendszerének megismerésében, egyúttal segítségükkel teljesebbé tehető az ország 1686 utáni átalakításáról kialakult elképzeléseink.

Az 1650–1660-as évek eseményei helyi jellegű összetűzéseknek tűnhettek a XVII. század végi, több hadszíntérre és állandó jelleggel kiterjedő háborúktól zajos évtizedekhez viszonyítva. II. Rákóczi György erdélyi fejedelem kudarcba fulladt lengyel hadjárata, a Porta büntető ellenakciója, majd a Raimondo Montecuccoli vezette, Erdély elfoglalását célul kitűző hadjárat mind-mind a terület békéjét megzavaró küzdelmek voltak, sőt felvonulási területté tették a régió keleti felét. 1660-ban elesett Várad, tovább növelve a hódoltság területét és a töröknek is adózó falvak számát. A Wesselényi-féle szervezkedés és annak kudarcra azonban soha nem látott szenvedést hozott: Felső-Magyarország tartós katonai megszállás alá került, gyakorlatilag előzőnlőtték területét az állandó hadsereg ezredei, kiszolgáltatottá téve az országrész lakosait. A Gubernium működése és az udvar abszolutisztikus törekvései pedig a magyar rendiség visszaszorulását eredményezték. Az 1670–1680-as években szinte folyamatos hadszíntérre váltak Magyarország

északkeleti vármegyéi: 1672-től megindult Felső-Magyarországon a végvári szolgálatból elbocsátott katonaelemek és az ún. „bujdosók” harca az elvesztett kiváltságok visszaszerzéséért, amely mozgalom élén előbb Teleki Mihály, majd Thököly Imre állt.¹ Sikeres harcai nyomán 1682–1685 között még egy külön oszmán vazallus államalakulat is létrejött az országész területén.² A törökellenes visszafoglaló és a Thököly ellen vezetett háborúk Felső-Magyarország közvetlen területén Munkács 1688. januári bevételével lezárultak. A tágabb régióban a harcok csak Várad 1692. és Gyula 1695. évi keresztény kézre kerülésével szűntek meg: a Szepesi Kamara is ekkor terjeszthette ki hatáskörét egy-egy olyan területre, amely mindaddig az Oszmán Birodalomhoz tartozott. A fokozódó társadalmi elégedetlenség végül a II. Rákóczi Ferenc által irányított szabadságharchoz vezetett. A tartós háborús és polgárháborús viszonyokat³ csak az 1710-es évek közepétől váltotta fel a békés fejlődés. A közel félévszázadnyi háborúskodás, a belpolitikai viszonyok éleződé-

- 1 A magyar történetírás az 1660-as éveket követő időszakot elsősorban a „Habsburg-abszolútizmus” elleni, a „rendi szabadságjogokért” folytatott küzdelemnek ábrázolta, amelyben ugyanakkor megjelentek a „függetlenségi törekvések” is. Pl. *Benczédi László*: Rendiség, abszolútizmus, centralizáció a XVII. század végi Magyarországon 1664–1685. Bp., 1980. (Értekezések a történettudományok köréből, Új sorozat 91.). A hivaltörténeti szempontból alig kutatott több mint 60 év – gyakorlatilag a vesztfáliai béke és a szatmári béke közötti időszak – vizsgálata mindaddig főleg politika- ill. eseménytörténeti síkon zajlott. Talán csak Iványi Emma munkássága említhető ettől eltérően, aki Esterházy Pál nádor hivatali működése során érintett több intézménytörténeti problémát; *Iványi Emma*: A Pozsonyi, a Budai és a Kassai Bizottság a Rákóczi-szabadságharc előtt, 1697–1704. In: *Levélári Közlemények* 44–45. (1973/74) 212–238. p. (a továbbiakban: *Iványi*, 1973/74.) és *Iványi Emma*: Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége 1681–1713. Bp., 1991. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai III. Hatóság- és hivaltörténet 10.) (a továbbiakban: *Iványi*, 1991.) ill. a levéltáros-történészek által írt monográfiák: *Szűcs Jenő*: A Szepesi Kamarai Levéltár 1567–1813. Bp., 1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai I. Levéltári leltárak, Kincstári levéltárak 7.; továbbiakban: *Szűcs*, 1990.), *Nagy István*: A Magyar Kamara 1686–1848. Bp., 1971 (A Magyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság- és hivaltörténet 3.; továbbiakban: *Nagy*, 1971.), amelyek ennek az átmeneti korszaknak a hivaltörténetébe is bepillantást engednek.
- 2 Legújabbban Varga J. János foglalkozott Thököly Imre „üstökösszerű” felemelkedésével, a létrejött állam bel- és külpolitikai mozgásterével, az 1682–84. évek kényszerpályájával és Thököly Imre útkeresésével. *Varga J. János*: Válaszúton. Thököly Imre és Magyarország 1682–1684-ban. Budapest, 2007. (História Könyvtár, Monográfiák 23.) Thököly Imrét egyértelműen negatív történelmi személyiségként állítja be *Szita László – Gerhard Seewann*: A karlócai béke és Európa. Dokumentumok a karlócai béke történetéhez 1698–1699. Pécs, 1999. XIII. p.
- 3 Legújabbban Pálffy Géza értékelte a XVII. század folyamatos háborúit, elsősorban az erdélyi fegyedelmek Magyar Királyság elleni akcióit, ill. a Thököly Imre által vezetett mozgalmat polgárháborúként. *Pálffy Géza*: Romlás és megújulás: a kétarcú 17. század (1606–1711). In: Magyarország története. Főszerk.: Romsics Ignác. (Akadémiai Kézikönyvek) Bp., 2007. 396–487. p.

se, az állandó katonai jelenlét tehát alapvetően határozta meg a Szepesi Kamara működési lehetőségeit, hivatali kereteit.⁴

A Habsburg Monarchia és a Magyar Királyság XVII. század végi pénzügyigazgatása

A Bécsben, illetőleg az uralkodó mellett⁵ működő Udvari Kamara gyakorlatilag az egész Habsburg Monarchia központi pénzügyigazgatási szerve volt. Illetékessége kiterjedt a Cseh Korona országainak kamaráira (Cseh Kamara ill. Sziléziai Kamara) és az Örökös Tartományok közül Alsó-Ausztriára (az Enns folyón inneni és túli területek), amely terület kamarája 1635 óta az Udvari Kamara részét képezte,⁶ csak az Alsó-ausztriai Számvevőség látott el komolyabb feladatot: felügyelte az egyes tartományi kamarák által beküldött elszámolásokat, jelentéseket. A Belső-ausztriai és a Tiroli Kamara, valamint a Magyar Kamara viszonylagosan nagyobb önállósággal rendelkezett, bár utóbbi 1672 után egyre szorosabb függésbe került a központtól. A Magyar Királyság tekintetében ugyanakkor egyértelműen az Udvari Kamara igazgatása alá tartozott az Alsó-magyarországi Főkamaragróf (amely feladatot a beolvadt Alsó-ausztriai Kamarától vette át) és Felső-Magyarország katonai megszállását követően (1670) a Szepesi Kamara is, amely területről 16 város továbbra is Lengyelországhoz tartozott (Luxemburgi Zsigmond zálogosította el őket 1412-ben és csak 360 évvel később 1772-ben Lengyelország felosztásakor kerültek vissza). A visszafoglalt területek igazgatására 1686-ban létrehozott Budai

4 Szűcs Jenő a Szepesi Kamara Levéltáráról írt ismertető leltárában foglalkozik a korszak belpolitikai eseményeivel, de alapvetően a hivatalszervezetre, az ügyintézés menetére és változásaira, a Kamara hatáskörére és ügyköreire koncentrál. Ld. *Szűcs*, 1990. passim.

5 A központi kormányzatszervek az uralkodó mellett működtek. Amikor a császár, I. Lipót a birodalomba utazott – mint 1689/90-ben József fia német királlyá koronázásakor – a kancellária, a haditanács, a kamara is úgymond „kettévált”, azaz egy „anwesende”, az uralkodó melletti és egy „hinterlassene”, azaz Bécsben hátrahagyott részre. (A XVI. század végén egyébként hasonlóan két részre szakadtak a kormányzatszervek, amikor Rudolf császár Prágába költözött.) A kettő, ám mégis egy szerv egymást kiegészítve tevékenykedett, úgy, hogy előbbi az uralkodóval való közvetlen kapcsolattartást, míg utóbbi az egyes országokkal és tartományokkal való érintkezést végezte.

6 Valójában már 1625-ben megszüntették, de néhány év múlva egy rövid időszakra visszaállították az Alsó-ausztriai Kamarát. *Fellner, Thomas – Kretschmayer, Heinrich: Die Österreichische Zentralverwaltung*. I. Wien, 1907. 85. p. (a továbbiakban ÖZV) és *Inventare Österreichischer Archive*. VII. Inventar des Wiener Hofkammerarchivs. Wien, 1951. 5. p.

Kamarai Adminisztráció is teljes egészében az Udvari Kamara alá rendeltetett. 1690 után Erdély jövedelmei is az Udvari Kamara illetékességébe tartoztak.

Az Udvari Kamara hatásköre az udvartartás költségeinek fedezésére terjedt ki, továbbá az „államköltségvetés” és a katonai kiadások összeállítására és szétosztására is feladatai közé tartozott. A sikkasztásairól elhíresült Georg Ludwig Sinzendorf elnöksége (1657–1679) után meghozott 1681. évi új utasítás sem változtatott a nehézkes ügymeneten és a kamara belső szervezetén, megreformálására csak Gundaker Starhemberg elnöksége (1703–1715) alatt történtek jelentősebb kísérletek. Az Udvari Kamara alárendeltségében működtek a pénzkezelési szervek, azaz az egyes pénztárak, amelyek tevékenységi körük szerint különböztek el: az Udvari Fizető Pénztár (Hofzählamt) az udvartartás költségeivel, az Udvari Hadi Fizető Pénztár (Hofkriegszählamt) a katonai kiadásokkal, és csak háború idején működte-tett Tábori Hadi Fizető Pénztár (Feldkriegszählamt) a formálódó állandó hadsereg közvetlen kiadásaival foglalkozott.⁷ Utóbbi pénztárak élén hadi fizető mester állt, sőt pl. 1696-ban egy személy, Johann Karl Bertholotti von Parttenfeldt töltötte be mindkét hivatalt.

Bonyolult, sokszor a kortársak számára sem egyértelműen elhatárolható és hivatali súrlódásokra okot adó feladatrendszerrel működött az Udvari Kamara és az Udvari Haditanács közös felügyelete alatt (és egyúttal mellett) a XVII. század közepe táján kifejlődött Főhadbiztosság (Generalriegskommissariatamt). Feladata volt a formálódó Habsburg állandó hadsereg alakulatai mellett a magyarországi várőrségek, a szabad századok létszámának megállapítása, egyenruhával és felszereléssel való ellátása, téli szállásának meghatározása, természetesen folyamatos egyeztetés útján a két említett központi kormány szervvel és az egyes tartományok képviselőivel.

Az élelmezési szervezet szintén az Udvari Kamara ellenőrzése és irányítása alatt működött: a mezei seregek élelmezését a török háborúban a Tábori Élelmezési

7 A korszakból gyakorlatilag csak az Udvari Fizető Hivatal elszámolás-könyvei (a kötetekre, mint történeti forrásokra vonatkozóan ld. *Sapper, Christian*: Die Zählamtsbücher im Hofkammerarchiv 1542–1825. In: Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 35. <1982> 404–455. p.) maradtak fenn, míg a katonai kiadásokkal foglalkozó pénztáraké csak elszórtan, egy-egy töredékes, általában heti vagy havi kimutatás formájában. Utóbbi szerv kimutatásait nehéz összevetni a hivatalos, egy naptári évre szóló költségvetéssel, mert a „katonai év”, így a katonai költségvetések is november 1.–október 31. közötti időszakra szólnak! A pénztárak XVII. század végi működését érinti röviden: *Körbl, Hansdieter*: Die Hofkammer unter Leopold I. Aufgaben, Struktur und Arbeitsweise einer Hofbehörde der Barockzeit. Phil. Diss. Wien, 2005. 85–88. p. (a továbbiakban: *Körbl*, 2005.)

Hivatal (General Feldproviantamt) látta el,⁸ az egyes várakban, városokban működő éleltárak rendszerén keresztül pedig a várőrségek folyamatos élelemellátását igyekeztek biztosítani. A struktúra élén a Fő Élelmezési Hivatal (Obrist Proviant Amt) állt, amely önálló bevételekkel ugyan nem rendelkezett, de az egyes kamarai jövedelmekből biztosítottak számára pénzforrásokat. Az élésmesterek az egyes területileg illetékes kamarákkal álltak folyamatos kapcsolatban,⁹ igaz utóbbiak beleszólása a katonaság élelmezésének szervezésébe csekély volt, a kamarák az élelem felvásárlásában és szállításában fejtettek ki tevékenységet. A régiónyi területen működő élelmezési főbiztosok is — mint látni fogjuk — folyamatosan informálódtak mind a kamaráknál, mind az élésmestereknél, hogy a reguláris hadak élelem-szükségletét kielégítsék.¹⁰

-
- 8 Az Tábori Élelmezési Hivatal számára több forrásból is különítették el összegeket, így az 1693. év 3. negyedévi (júl. 1.–szept.30.) elszámolása ismeretében kiderül, hogy az Udvari Hadi Fizető Hivatal 92.639 forintot, a Tábori Hadi Fizető Hivatal 60.500 Ft-ot utalt át. ÖSTA (Österreichisches Staatsarchiv) HKA (Hofkammerarchiv) HFU (Hoffinanz Ungarn) 30. Dez. 1693. (rote Nummer <a továbbiakban: RN> 360. fol. 437–445.)
- 9 Az élésmesterek rendszeresen jelentéstétellel tartoztak az egyes kamarák felé: megírták az adott raktár (Magazin) anyagi helyzetét és az élelmiszerral való ellátottságról (Proviant Extract) is kimutatásokat küldtek.
- 10 A Habsburg Monarchia 1700 körüli pénzügy- és igazgatástörténetére vonatkozóan bő nemzetközi szakirodalom áll rendelkezésre. ÖZV I/1. 80–105. p.; *Körbl*, 2005. 17–92. p.; *Adam Wolf*: Die Hofkammer unter Kaiser Leopold I. In: Sitzungsbericht der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, phil.-hist. Klasse 11. (1853) 440–484.; *Mensi, Franz Freiherr von*: Die Finanzen Oesterreichs von 1701 bis 1740. Wien, 1890. (a továbbiakban: *Mensi*, 1890.); *Winkelbauer, Thomas*: Kriegswesen und Finanzen. In: *Uő*: Ständefreiheit und Fürstenmacht: Länder und Untertanen des Hauses Habsburg. im konfessionellen Zeitalter. (Österreichische Geschichte 1522–1699) Wien, 2003 409–529.p.; *Uő*: Nervus rerum Austriacarum. Zur Finanzgeschichte der Habsburgermonarchie um 1700. In: Die Habsburgermonarchie 1620 bis 1740. Leistungen und Grenzen des Absolutismusparadigmas. Herausgeben von Petr Maťa und Thomas Winkelbauer. Stuttgart, 2006. (továbbiakban: Habsburgermonarchie) 179–216. p.; *Holl, Brigitte*: Hofkammerpräsident Gundaker Thomas Graf Starhemberg und die österreichische Finanzpolitik der Barockzeit (1703–1715). Wien, 1976. (Archiv für österreichische Geschichte Band 132. a továbbiakban: *Holl*, 1976.), *Hochedlinger, Michael*: Austria's Wars of Emergence. 1683–1797. New York-London, 2003., különösen: 78–97. és 219–245. p.; *Uő*: Der gewaffnete Doppeladler. Ständische Landesdefension, Stehendes Heer und „Staatsverdichtung“ in der frühneuzeitlichen Habsburgermonarchie. In: Habsburgermonarchie 217–250. p. A hazai munkák közül ebben a vonatkozásban kiemelendők: a XVI–XVII. századi bécsi központi igazgatást tárgyalja *Ember Győző*: Az újkori magyar közigazgatás története Mohácsról a török kiűzéséig. Bp., 1946. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai III., Hatóság- és hivataltörténet I.; a továbbiakban: *Ember*, 1946.) 48–74. p., a

A korszak pénzügyi rendszerét, a gazdaság szerkezetét alapvetően meghatározta a Habsburgok által a XVII. század második felében folytatott, kényszerű kétfrontos háború. A franciák ellen a nyugati hadszíntéren (Németalföld, Rajna-mente, Itália) zajlott devolúciós háború (1667–1668), a hollandiai háború (1672–1679), a Pfalzi örökösödési háború (1689–1697), a spanyol örökösödési háború (1701–1714) mellett a Magyar Királyság területén is több csatározást kellett megvívniuk: az 1663–64. évi török elleni háború, a „bujdosók” és Thököly Imre csapatai elleni felső-magyarországi harcok (1672–1688), a nagy visszafoglaló háború (1683–1699) és a Rákóczi-szabadságharc (1703–1711). Az 1660-as évektől az 1710-es évekig jellemző szinte folyamatos háborús állapot egyik tanulsága, hogy a Habsburg Monarchia bevételei nem tudták finanszírozni a hadsereg szükségleteit, sőt az egyes évek katonai költségvetései messze felülmúlták a tervezett bevételek összegét.¹¹ A szakirodalomban ugyanakkor több helyütt is hangsúlyosan jelenik meg, hogy ezek a háborúk alapozták meg a XVIII. századra a Habsburg Monarchia nagyhatalmi státusát, ráadásul az egyre nagyobb területek feletti uralom maga után vonta, hogy a meghódított tartományok adói és jövedelmei a kincstár bevételeit növelhették.¹² Érdekes kettősség tehát, hogy ilyen roppant nehéz gazdasági viszonyok közepette mégis sikerült a Monarchiának látványos katonai és politikai sikereket elérnie.

Az állam rendes és rendkívüli jövedelmekből teremtette elő a pénzt: az előbbibe tartoztak a királyi jogon szedett jövedelmek (regálék, kincstári birtokok, monopóliumok stb.), amelyeket elvileg az állam és hivatalainak működésére, az udvartartásra fordítottak, utóbbiba a rendek által évről-évre megajánlott (hadi)adó, ill. bizonyos törvények alapján szedett egyéb járadék, mint a félharmcad, amelyeket

korabeli gazdasági szisztémát összefoglalja *Szakály Ferenc*: Oppenheimer Sámuel működése, különös tekintettel magyarországi kihatásaira. Bp., 1971 (Magyar-zsidó oklevéltár XIV.) 31–78. p. (a továbbiakban: *Szakály*, 1971.), a pénzügyigazgatás katonai vonatkozásainak kiemelésével ír *Zachar József*: Habsburg-uralom, állandó hadsereg és magyarság 1683–1792. Bp., 2004. (a továbbiakban: *Zachar*, 2004.) 64–103. p., összefoglaló intézménytörténetet ad a XVII. század végéről *Nagy*, 1971. 18–23. p.

- 11 Az 1682–1714. évekre tervezett hadikiadások összegét ld. *Zachar*, 2004. 71. és 75. p. Az igazsághoz tartozik, hogy a hatalmas katonai kiadások teljeskörű fedezésére nemcsak a Habsburg Monarchia, de minden bizonnyal Európa egyik állama sem lett volna képes.
- 12 I. Lipót felszólította a Bajorországot 1704-ben uralma alá hajtó Savoyai Jenőt, hogy mivel a tartomány már a Birodalom része, így annak jövedelmei már az Udvari Kamarát illetik. *Holl*, 1976. 151. p.

kizárólag katonai kiadások fedezésére használhattak fel.¹³ A XVII. századra ez a szétválasztás teljesen megszűnt: az uralkodó szabadon rendelkezett a befolyt összegekkel, amint ezt a közölt források elemzéséből is látni fogjuk.

A XVII. század végének gazdasági szisztémája az állandó pénzhiány megszűntetésére irányult, melyben így folyamatos „válsággazdálkodásnak” lehetünk szemtanúi. Jelentős mennyiségű hitelt csak úgy kaphatott az állam, ha a hitelezőknek bizonyos jövedelmeket lekötött. Így ezek a jövedelmek több éven keresztül nem folytak be az államháztartásba, hanem a felvett hitelt törlesztették, sőt nem ritkán előfordult, hogy azért vettek fel hitelt, hogy egy korábbi, már lejárt hitel részleteit törlesszék.¹⁴ Ilyen lekötött jövedelem volt pl. Magyarországon a réz: 1702-ben 2,5 millió Ft-nyi, a holland állam által biztosított kölcsön fejében a besztercebányai és szomolnoki réz értékesítését zálogosították el.¹⁵ Ámde a Rákóczi-szabadságharc miatt ez a jövedelmi forrás teljesen elapadt, így a Kamara a betáblázott adósságot csak a hadműveletek lezárultával tudta törleszteni. A spanyol örökösödési háború alatti egyik legjelentősebb hitelügylet az ún. angliai kölcsön volt, amelynek értelmében 250.000 fontot utaltak át Savoyai Jenő Itáliában harcoló csapatai számára. Ennek a tranzakciónak a biztosítéka Szilézia hadiadója volt, a törlesztő részleteket a Boroszlói Adóhivatalnál vehették fel a Hadi Fizető Hivatal nyugtája ellenében.¹⁶

A katonaság ellátásának és ezzel összefüggésben az adórendszer működésének átláthatóbbá tételére 1697–1700 között történtek jelentősebb lépések. Ide sorolhatjuk a „Ministerialis Bancodeputacio” létrehozását,¹⁷ a pénzadó előtérbe helyezését a természetbeni járulékok helyett, a polgári lakosság és a katonaság közötti problémák megoldására létrehozott Budai, Kassai és Pozsonyi bizottságok munkáját,¹⁸ a katonaság számára kiadott új hadirendtartást (Regulamentum), a zsoldosok ellátá-

13 A félharmincadot az 1635:1.tc. értelmében szedték a vámhelyeken. A kamarai számadások — mint azt látni fogjuk — külön rovatban tüntették fel az ebből befolyt összegeket, hiszen ezt csak katonai célra fordíthatták.

14 *Holl*, 1976. 152. p. 1705-ben az összes kamarai jövedelmekre felvett hitelek adósságállománya 21,358.144 Ft volt. *Mensi*, 1890. 748. p., összehasonlításképpen az 1703. évre tervezett hadikiadás 28,709.343 Ft volt!

15 *Szakály*, 1971. 40., *Holl*, 1976. 51., *Mensi*, 1890. 342–352. p. A felvett hitelekről, a kényszerkölcsönök rendszeréről, az egymás kifizetésére felvett hitelekről, az államadósság alakulásáról és a korabeli bankrendszerről a korábbi szakirodalom felhasználásával és nagy mennyiségű levéltári forrás bevonásával Brigitte Holl munkája foglalkozik kimerítően.

16 *Hans Leo Mikoletzky*: Die große Anleihe von 1706. Ein Beitrag zur österreichischen Finanzgeschichte. In: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 7. (1954) 268–293. p.

17 *Iványi*, 1973/74. 230–234. p., *ÖZV* I./1. 60–62. p., uo. I/2. 24–38., *Ember*, 1946. 73. p.

18 *Iványi*, 1973/74. passim.

sának szabályozását¹⁹ és az új alapokra helyezett repartíciós rendszert.²⁰ Utóbbi a hadiadó felosztási módját (gyakorlatilag az adó kivetését) jelentette az egyes Habsburg-uralom alatt lévő tartományok és azon belül a középszintű igazgatási egységek között és nem pedig egy új adófajta volt.²¹ Az elvileg csak az államháztartás, az udvartartás költségeire fordítható uralkodói jövedelmek ill. a katonai kiadásokra fordítható tartományok adóiból származó rendkívüli jövedelmek pontosabb nyilvántartását és kezelését célozta az 1700-ban létrehozott Központi Hadipénztár („Cassa generalis bellica”) is.²² Ezen intézkedések azonban Magyarországon kevésbé éreztették hosszabb távú hatásukat, hiszen az újabb háborús helyzet miatt 1703 után szinte teljesen elapadtak az onnan származó rendes és rendkívüli jövedelmek. Az igazi korszakváltásra a Magyar Királyságban katonai és ezzel összefüggésben pénzügyi téren csak az 1708–1715. évi országgyűlés határozataival került sor.

Az 1680–90-es években a Magyar Királyság területén több megváltozott feladatokkal felruházott kamara, azaz pénzügyigazgatási szerv is működött és járult hozzá a császári-királyi hadsereg finanszírozásához. Az ország nyugati és északnyugati területein a Magyar Kamara, az északkeleti területen a Szepesi Kamara volt illetékes, a Budai Kamarai Adminisztráció a visszafoglalt területek nagyobb részét, a Csáktornyai Kamarai Adminisztráció 1694. évi megszűnéséig változó nagyságrendben a dél-dunántúli és a Dráván túli részeket felügyelte, nem beszélve a XVII. század végén kialakuló szlavóniai (pénzügy-)igazgatási szervekről és az

-
- 19 Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen. I. Serie. I. Band. Einleitung zur Darstellung der Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen. Wien, 1876. 276–283. p. *Zachar*, 2004. 71–74. p. és ÖStA KA HKR Akten Exp. 1697. Mai. nro. 68. Az elszállásolási rendszerhez adalékot szolgáltat egy ezred példáján keresztül: *Oross András*: Ír ezredek Magyarországon. Adalékok az állandó hadsereg téli beszállásolásának gyakorlatához az 1690-es években. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 121. (2008) megjelenés alatt.
- 20 ÖStA KA (Kriegsarchiv) HKR (Hofkriegsrat) Akten Exp. 1697. Dez. nro. 261. A tartományoktól kívánt 12 millió Ft beszedése a következő felosztás szerint történt volna: Csehország: 2,284.722; Morvaország: 761.577; Szilézia: 1,523.148; Belső-Ausztria: 1,215.278; Alsó-Ausztria: 810.185; Felső-Ausztria: 405.093; Magyarország: 4,000.000; Erdély: 1,000.000.
- 21 *Nagy István – F. Kiss Erzsébet*: A Magyar Kamara és egyéb kincstári szervek. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai I. Levéltári leltárak 9.) Bp., 1995. (a továbbiakban: *Nagy–F. Kiss*, 1995.) 15. és 22. p. szerint adó a repartíció.
- 22 MOL (Magyar Országos Levéltár) E 118 (Commissio subdelegata Posoniensis) 1700. jún. 2. A hadipénztár működési szabályzatát tárgyalja *Iványi*, 1991. 184. p. A Központi Hadipénztár létrehozást már a Kollonics Lipót vezette Einrichtungswerk-bizottság is szorgalmazta. *Theodor Mayer*: Verwaltungsreform in Ungarn nach der Türkenzeit. Wien-Leipzig, 1911. 67. és XXXV. p.

alsó-magyarországi bányászatot irányító Udvari Kamaráról. A Magyar Kamara — hagyományaira is tekintettel — ugyan rendszeresen nyilvánított véleményt országos ügyekben, mégis a gyakorlatban a többi kamarának mellérendeltje volt, ha nem is azonos súllyal. A rendszert az Udvari Kamara oly módon egészítette ki, hogy egyrészt illetékes volt a bányászat és pénzverés tekintetében, másrészt az előbb említett szervek munkáját felügyelte. Látható, hogy egyidejűleg 6 pénzügyigazgatási szerv is illetékes volt a Magyar Királyság területén, ami nehezé és egyúttal elhamarkodottá is teheti a teljes magyar területre vonatkozóan azokat a becsléseket, amelyek az ország teherbíró és tehervállaló képességével kapcsolatosak.

A XVI–XVII. században oly meghatározó pozsonyi Magyar Kamara XVII. század végi története leginkább a folyamatos háttérbe szorulás, alárendelődés és gyakori mellőzöttség képét mutatja. 1672-ben ugyan új utasítást kapott, de ez továbbra is fenntartotta alárendeltségét az Udvari Kamarával szemben, ráadásul Kollonics Lipót elnöksége (1671–1684) ezt a folyamatot erősítette. A magyar rendek és a kamara számára a legnagyobb sérelem azonban az volt, hogy a visszafoglalt területek nem a régi kamarai szerv, hanem az ekkor újonnan létrehozott Budai Kamarai Adminisztráció igazgatása alá kerültek. Erdődy Kristóf kamaraelnök (1684–1704) ugyan gyakran szorgalmazta, hogy állítsák helyre pénzügyi téren a Magyar Királyság egységét, de az Udvari Kamara ekkor még nem volt hajlandó a kérésnek eleget tenni. A XVIII. század közepére megszilárdult gyakorlattal ellentétben ráadásul sem a sőügy igazgatása, sem a pénzverés és a bányászat nem tartozott ekkor még a Magyar Kamara illetékességébe. A gyakori háborúk idején a kamara jövedelmei nem gyarapodtak, éves átlagban 120.000 Ft körül mozogtak. A XVII. század végi alacsonyabb jövedelmekhez hozzájárult még, hogy az 1670 után elkobzott hatalmas birtok-komplexumok²³ sem maradtak huzamos ideig a Magyar Kamara igazgatása alatt: gyakorlatilag fizetőeszköznek használva magyar és idegen származású nagybirtokosok kapták érdemeik vagy elmaradt javadalmazásuk fejében. Kiemelendő az alábbi források értelmezése szempontjából, hogy a Magyar Kamara 1670-ig sikeresen terjesztette ki főhatóságát a Szepesti Kamara felé, ám Felső-Magyarország katonai megszállását követően a kiharcolt függőségi viszonyt többé-kevésbé az 1710-es évekig elveszítette.²⁴

Az Alsó-magyarországi Főkamagróf és az alárendelt Selmecebányai és Körmecebányai Kamara, a Körmecei Pénzverde és a besztecebányai rézvéllalat pénztári, igazgatási és számvevőségi ügyekben közvetlenül az Udvari Kamara igazgatása

23 Egy kimutatás szerint a felső- és alsó-magyarországi elkobzott birtokok értéke, ha a becslés szerint az éves jövedelem a birtokérték 5%-a, akkor 2,267.058 Ft volt. Nagy, 1971. 29. p.

24 Szűcs, 1990. 88–89. p. és Ember, 1946. 198–201. p.

alá tartozott.²⁵ Sajnos ezen hivatalok XVII. századi (igazgatás)történetére csak elszórt adatok állnak rendelkezésre, ám az kijelenthető, hogy az alsó-magyarországi bányászat a XVI–XVII. században szinte egészen kikapcsolódott a magyarországi közigazgatás szervezetéből.²⁶ (A XVI–XVII. században kialakult helyzet és függőségi viszony csak Mária Terézia átfogó reformjainak eredményeként megszületett 1741:14. törvénycikkkel szűnt meg, amelyben kimondták, hogy a Magyar Kamara önállóan rendelkezhet mind bányászati, mind sóügyekben.) A főkamaragróf az alárendelt kamarák bevételeit közvetlenül az Udvari Fizető Pénztárnak utalta át, gyakran nem készpénzben, hanem nemesfémbe — mint arról a pénztárkönyvek tanúskodnak. Az Udvari Kamara minden évben több olyan kiadást is ráterhelt a Kőröcsi Kamara és a Besztercebányai Réz Adminisztráció jövedelmeire, amelyek valójában nem tartoztak tevékenységi körükbe: az 1690-es évek elején többször fizették innen az Udvari Kamara elnökét, Wolfgang Andreas Orsini de Rosenberg-et vagy az egyik udvari ékszerészt Jakob Gärb-et.²⁷

Szintén közvetlenül az Udvari Kamara irányítása alatt működött a Budai Kamarai Adminisztráció, amely szerv tevékenysége kiterjedt a töröktől visszafoglalt területek igazgatására, létezése pedig meghatározó volt a korszak gazdasági és politikai életében. Létrejött és működése a magyar rendek és a Magyar Kamara egyik legnagyobb sérelme volt, szinte folyamatosan követelték megszüntetését és álláspontjuk szerint törvényellenes tevékenységének befejezését. A Budai Kamarai Adminisztráció (korábban Inspekció néven is szerepelt) illetékessége a Karánsebes, Gyula, Eger, Esztergom, Érsekújvár, Székesfehérvár, a Balaton, Kanizsa, Dráva folyó vonalán belüli területre terjedt ki. Hatásköre a visszaszerzett birtokok felügyeletére, összeírására, visszaadására, betelepítésére, a kamarai gazdálkodás minden ágának biztosítására, a jövedelmek beszedésére, felhasználására volt érvényes. Nemcsak az állami (harmincad, accissa, sójövedelem, tized bérlése), hanem a földesúri jövedelmek (kilenced, robot igénybevétele, telekkönyvi bevételek, italmérés, mézszárszék stb.) kezelése is a kamarai alkalmazottak feladata volt.

Az új szerv élén az adminisztrátor²⁸ és kancelláriája állt, mellette működött a számvevőség és a főpénztári hivatal. A felügyelete alatt lévő hivatalok közül a százdafordulóra kialakult rendszernek megfelelően a fontosabb helyeken ún. prefek-

25 Az alsó-magyarországi bányászat megszervezésére ld. *Eckhart Ferenc*: A főbányagrófi hivatal szervezése. In: *Századok* 48. (1914) 197–211. p.

26 *Ember*, 1946. 286–355. p. főleg a XVI. századi történésekre ill. a kamaragrófság működésére és a bányahivatalok szervezetére koncentrálnak.

27 ÖStA HKA Hofzählambücher. 1690: 135., 1691: 136., 1692: 137., 1693: 138., 1694: 139. kötet.

28 Az adminisztrátorok a szerv fennállása alatt: Johann Stephan Werlein 1686. nov.–1691. jan,

tusok működtek (Eger, Szeged, Lippa, Pécs), míg a többi helységben kamarai tisztartók, azaz provizorok szolgáltak (Karánsebes, Siklós, Kanizsa, Szigetvár, Baja, Dunaföldvár, Vörösmart, Kaposvár, Székesfehérvár). A prefektus a vidéki kerületek vezetőjeként hasonló jogosítványokkal rendelkezett, mint a Budán székelő adminisztrátor az egész újszerzeményi terület felett. A felsorolt településeken és több más helyen (pl. Újpalánka, Mohács, Szolnok, Érsekújvár, Esztergom) 1686 után újonnan felállított harmincadhivatal is működött.²⁹ Az 1686–1700. évek jövedelmeinek tiszta haszna 1,176.960 Ft volt,³⁰ ebbe a kimutatásba azonban nem számították be többek között az olyan különleges bevételeket, mint pl. az 1690–91-ben az Udvari Hadi Fizető Hivaltaltól a budai vár felújítására kiutalt 85.000 ill. az eszéki vár rendbehozatalára szánt 35.000 Ft-ot.³¹

A Csáktornyai (Kanizsai) Kamarai Adminisztráció kezdetei az 1670. évi Zrínyi-Frangepán birtokok elkobzása idejére nyúlnak vissza: a Magyar Kamara alárendeltségében ugyanis külön a tenger melléki javakkal (administrator portus Buccarensis reliquorum bonorum maritimo-fiscalium) ill. a muraközi birtokokkal (administrator insulano et croatico fiscalium ill. administrator Csáktornyiensis) foglalkozó tisztviselő működött. 1692-ben a tengerparti javakat — kivonva a Magyar Kamara illetékessége alól — az Udvari Kamara a Grazi Kamarának adta el 500.000 Ft-ért.³² A muraközi jövedelmek kezelését 1670–73 között a nedelici főharmincados Prasinszky Péter látta el, őt 1673–79 között Pavesics Gergely,

Ferdinand Helffrich Plass von Mühlleiten 1691. ápr.–1693. dec. 31., Johann Ignatz von Kurz 1694. márc.–1709. június. A Budai Kamarai Adminisztráció alárendelt hivatalainak alkalmazottai — csekély kivételtől eltekintve — német és délszláv nemzetiségűek voltak.

- 29 A szerv történetéről és működéséről részletes monográfia még nem született. Hivaltörténeti ismertetés több is van: Nagy-F. Kiss, 1995. 385–425. p., *Fallenbüchl, Zoltán*: Die Ofner Kameraladministration. Eine Kriegswirtschaftsverwaltung in Ungarn (1683) 1685–1709. In: Die Verwaltung. Zeitschrift für Verwaltungswissenschaft. 16. Bd. Heft 4. Wien 1983. 487–505. p., *H. Pálffy Ilona*: A kamarai igazgatás bevezetése a töröktől visszafoglalt területeken. In: Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik fordulójának ünnepére. Bp. 1937. 474–487. p.; *Oross András*: Végyvárakból kaszárnnyák. A Budai Kamarai Adminisztráció szerepe Magyarország új katonai berendezkedésében a 17–18. század fordulóján. In: Századok 140. (2006) 6. sz. 1441–1473. p. (a továbbiakban: *Oross*, 2006.)
- 30 A forrás kiadását ld. *Tagányi Károly*: A budai kamarai jószágkormányozás jövedelmei és kiadásai. 1686–1700-ig. In: Magyar Gazdaságtörténeti Szemle 4. (1897) 285–297. p. (a továbbiakban: *Tagányi*, 1897.) és *Uő*: A budai kamarai jószágkormányozás hivatalai 1686–98-ig. In: Magyar Gazdaságtörténeti Szemle 4. (1897) 411–419. p.
- 31 Minden bizonnyal több ilyen célzott támogatás is érkezett különböző központi forrásokból. Az említett építkezések elszámolását ld. *ÖStA HKA HFU* 10. Nov. 1693 (RN 360. fol. 87–97.)
- 32 *ÖStA HKA HFU* 4. Junius 1692 (RN 348. fol. 77–83.) Az Udvari Kamara a szerződésben („Khauff Contracts”) rögzítette, hogy a vételárat vagy készpénzben vagy a Kamara várható

1679–1685 között Szombathy Ferenc, majd 1686–1694. január között Nagy György László követte. Utóbbi tevékenysége alatt érte el az adminisztráció a legnagyobb kiterjedését, hiszen 1689 májusában³³ királyi rendelettel csatolták igazgatása alá a Dráva és Száva közötti területet, majd 1693. június³⁴ — 1694. október³⁵ között a teljes Dél-Dunántúlt. Érdekes kettőség figyelhető meg működése során, hiszen mint muraközi adminisztrátor a Magyar Kamara, mint az említett újszerzeményi területek vezetője az Udvari Kamara volt a felettes hatósága.³⁶ Az 1694-es év azonban gyakorlatilag a szerv megszűnését hozta, hiszen Nagy György László januári halála (Makár János ezredes gyilkolta meg és rabolta ki, amikor az adminisztrátor éppen Bécsbe tartott 2000 gulddal³⁷), a muraközi birtokok Hercules Josephus Ladislaus Turinetti de Prie márkinak történő eladása, a dél-dunántúli hivatalok visszacsatolása a Budai Kamarai Adminisztráció alá azt eredményezte, hogy már csak a Dráván túli területek igazgatása tartozott rövid ideig az újonnan kinevezett adminisztrátor, Kéry Balázs feladatai közé.³⁸ Feladatát ugyanis ebben a régióban 1695-től egy új, ám jóval hosszabb életű szerv vette át: a szintén az Udvari Kamarától függő Szlavón Kamarai Inspekció.

A visszafoglalt Dráva-Száva közötti területre azonban a Budai Kamarai Adminisztráció és hivatalnokai is igényüket jelentették be. A kincstári igazgatás egyértelműen Eszék központ köré szerveződött, hiszen a Budai Kamarai Adminisztráció működtetett itt 1690-ig harmincadhivalt, majd sóértékesítőt is rendelt ki, de a hivatali szervezetet már az említett Csáktornyai Adminisztráció ill. később a Szlavón Kamarai Inspekció építette ki, amelynek első vezetője 1695 márciusától Martin

bevételeire történő terheléssel kell kiegyenlíteni. Fel kell hívni a figyelmet, hogy ez a provizórikusnak tekinthető adásvétel csak 1705-ig állt fenn, amikor a belső-ausztriai szervek, a gráci Haditanács és a Kamara önállóságát megszüntették.

33 ÖStA HKA HFU 23. Mai 1689 (RN 329. fol. 552–555.)

34 MOL E 280 (Budai Kamarai Adminisztráció, Hofbefehle) 1693. jún. nro. 1.

35 MOL E 280 1694. okt. nro. 10.

36 A szerv és vezetőjének címében sem mutatható ki állandóság: nevezték Csáktornyai ill. 1690 után Kanizsai Kamarai Adminisztrációnak, de olvasható a „muraközi, a Száván és a Dráván inneni újszerzeményi javak kamarai adminisztrátora”, „Camerai administrator an der Sau Strom”, „Bonorum fiscalium Chaktorniensium Administrator” stb. megnevezés a forrásokban.

37 ÖStA HKA HFU 29. Jan. 1694 (RN 361. fol. 418–419.)

38 A szerv történetét tárgyalja *Fábiánné Kiss Erzsébet*: A Csáktornyai (Kanizsai) Kamarai Adminisztráció vázlatos története 1673–1773. In: *Levéltári Közlemények* 59. (1988) 291–304. p. Az itt felvetett problémákat és a szlavón területek kincstári igazgatásának pontos kialakulását és berendezkedését további kutatásoknak kell tisztázni. Egyelőre nem világos az sem, hogy a tárgyalt szervek mellett mekkora és milyen feladatokkal felruházott és személyi állománnyal ellátott hivatal működött.

Zembliai (Zemlyak), pozsegai prefektus volt, akit 1697-től Maximilian Gerold von Ley, eszéki harmincados követett. A terület nyugati részén Eszék, a keleti részen Pétervárad központtal — tekintettel az Oszmán Birodalommal való határra és a folyamatos katonai készültségre — jelentős haderő állomásozott, így a várak parancsnokai nagy mértékben beleszóltak a régió igazgatásába. A hadügyi szempontok alapvetően határozták meg az új berendezkedést: a Ferdinand Carl Caraffa di Stigliano-féle bizottság,³⁹ mind 1698-ban, mind 1702-ben feladatául tűzte ki a kincstár és a hadsereg szempontjainak ötvözését.

Végül külön szükséges megemlíteni azt, hogy Erdély az 1690. évi Diploma Leopoldinum kiadását követően csatlakozott végleg a Habsburg Monarchiához: I. Lipót és tanácsosai értelmezésében a fejedelemség fegyverjogon került Habsburg-igazgatás alá.⁴⁰ Az ország jövedelmeit a kamarai tanácsosok éves szinten 600–700.000 Ft-ra becsülték. A politikai helyzet nehézségei, a bizalmatlanság, hogy a tartomány ismét az oszmánok kezére kerül, végül oda vezetett, hogy a jövedelmek kezelése terén az 1690-es években az erdélyi arisztokrácia legtöbb pénzügyi kívánságát is teljesítették. Gyakorlatilag az erdélyi elittel olyan gazdasági és politikai kompromisszumot kötöttek, amely az évtized végéig szolgálta mindkét fél érdekeit. A regálékra és a kincstári birtokokra vonatkozóan bérletrendszer léptettek életbe: az egyes főurak, társaságok bizonyos pénzösszeg lefizetéséért cserébe megkapták az adott jövedelem hasznélvezetét a szerződéstől függően, akár több évre is. Bár a tartomány pénzügyeit a rendek által megválasztott kincstartó intézte, aki az Udvari Kamara közvetlen fennhatósága alatt működött, a gyakorlatban a legnagyobb jövedelmek zálogban voltak: így pl. 1694-ben az összes kincstári jövedelmet 100.000 Ft-ért három évre az erdélyi főurak társaságának adták bérbe, akiknek vezetői Apor István és Bánffy György voltak. Hasonlóképpen kapcsolódhattak be az erdélyiek az Eszterházy Pál (áttételesen Samuel Oppenheimer) által bérelt sókereskedelembé és a szászok a tizedbérletbe. A bérleti rendszer egyik legfontosabb jellemzője volt, hogy a bérlő kötelessége volt a hivatali szervezet működtetése is — ezzel nagyban különbözött attól az eljárástól, hogy egy bizonyos jövedelemfajtára hitelt vett fel az Udvari Kamara. A nagy török háború befejezését

39 A bizottság jelentéseinek kiadását ld. *Ive Mažuran*: Izvještaji Caraffine komisije o uredenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698, i 1702. godine. Osijek, 1989. (Grada za historiju Osijeka i Slavonije. Knjiga 7.) Az 1698. évi jelentés: 57–139., a katonai berendezkedésről szóló jelentés: 141–165., a kamarai berendezkedésről szóló összefoglaló: 167–267. p.

40 *Trócsányi Zsolt*: Habsburg-politika és Habsburg-kormányzat Erdélyben 1690–1740. Bp., 1988. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai III. Hatóság- és hivataltörténet 8.) Az integrációra: 194–304., a kincstári politikára és igazgatásra: 241–268. p.

követően az Udvari Kamara azonban sorra felmondta ezeket a szerződéseket és a jövedelmeket mind saját kezelésbe vonta.⁴¹

A fenti vázlatos áttekintéssel céлом volt egyrészt, hogy a Szepesi Kamara helyét a magyarországi pénzügyi-közigazgatási szervek rendszerében meghatározhas- sam, másrészt, hogy a központi szervek hivatali kapcsolódásait bemutatva érzékel- tetsem a bonyolult, első látásra sokszor áttekinthetetlen feladatrendszert és finan- szírozási módokat. Így a Függelékben közzétett források és az abból levont követ- keztetések is érthetőbbé válnak, megteremtve az alapot a további összehasonlító vizsgálatokhoz is. Az alaposan kutatott XVI. századdal ellentétben⁴² ugyanis a XVII. század végére vonatkozóan — alap kutatások hiányában és a felvázolt gaz- dasági szisztéma bonyolultsága miatt — nagyon nehéz teljes képet adni a Monar- chia és a Magyar Királyság pénzügyeinek pontos helyzetéről, hiszen ebben a kérdésben még a legilletékesebb kortársak sem rendelkeztek mindig pontos és megfelelő információkkal. Az egyes tartományok különféle és bonyolult adórend- szere, a hitelezőknek lekötött jövedelmek sokasága, a kincstári jövedelmek hábo- rúk miatti elapadása mind-mind erősítették ezt a tendenciát.

A Szepesi Kamara bevételei és kiadásai a XVII. század második felében

Elhelyezvén Felső-Magyarország pénzügyigazgatási szervét a Habsburgok uralta teljes terület pénzügyi szervezetébe kimondható, hogy a Szepesi Kamara egy elvi- leg igen, de gyakorlatilag nem független „tartományi” kamara (pozsonyi Magyar Kamara) alárendeltségében működő szerv volt, amely 1670–1704 között mégis olyan önálló pénzügyi-közigazgatási szervként működött, amely egyenrangúnak tekinthető a Magyar Kamarával, jelentősebb jövedelmekkel is rendelkezett, vi- szont egyre szorosabb függésbe került az Udvari Kamarától. A XVII. század köze-

41 Erdélyi jövedelmeiről, a bérleti rendszerről és az Eszterházy-féle sómonopóliumról részletesen ír: *Sinkovics István: Az erdélyi kamarajövedelmek a Habsburg-uralom kezdetén.* In: Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik fordulójának ünnepére. Bp., 1937. 504–533. p. és *Sinkovics István: Esterházy Pál nádor és az erdélyiek kereskedelmi társasága.* Bp., 1937. (a to- vábbiakban: *Sinkovics*, 1937.); a sómonopóliumra vonatkozóan ld. még *Szakály*, 1971.

42 Kenyeres István kutatásai újabban alapvető eredményekkel szolgáltak a XVI. századra és a XVII. század elejére vonatkozóan. *Kenyeres István: A királyi Magyarország bevételei és ki- adásai a 16. században.* In: *Levéltári Közlemények* 74. (2003) 59–103. p. (a továbbiakban: *Ke- nyeres*, 2003.), a hadi kiadásokra ld. *Uő: A Habsburg Monarchia katonai kiadásai az Udvari Pénztár és a hadi fizetőmesterek számadásai alapján 1543–1623.* In: *Levéltári Közlemények* 78 (2007) 2. sz. 85–138. p., *Uő: Hans Unterholtzer felső-magyarországi hadi fizetőmester és ismeretlen számadásai (1595–1602).* In: *Sahin-Tóth Péter Emlékkönyv.* Megjelenés alatt.

pétől hivatalt betöltő kamarai alkalmazottak fontos feladata volt a kincstári gazdálkodás mellett a „rebellsnek” tekintett felső-magyarországi, túlnyomórészt protestánsok lakta régió politikai eseményeinek a figyelemmel kísérése. A megbízható, helyismerettel és szakszerű hivatali ismeretekkel rendelkező tanácsosok kinevezésébe a Magyar Kamara mellett az Udvari Kamara is egyre inkább belefolyt, így a konfliktusokkal terhelt országgrész felügyeletét ezen a csatormán is igyekezett megvalósítani.⁴³

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a XVII. század második felében, mind a kamara, mind az általa az 1567. évi alapító instrukció értelmében⁴⁴ igazgatott terület folyamatosan változott. A bécsi (1606), a nikolsburgi (1621/22) és a linzi béke (1645) értelmében ugyanis az ún. 7 felső-magyarországi vármegye újra meg újra az Erdélyi Fejedelemség kezébe került. Bereg, Ugocsa, Borsod, Abaúj és Zemplén I. Rákóczi György halála után 1648-ban, Szabolcs és Szatmár 1660-ban került vissza a Magyar Királysághoz. A Partium hovatartozása azonban továbbra is kérdéses volt: a magyarországi Részek közül 1732-ban a Szepesi Kamara által igazgatott területhez csatolták Máramaros megyét, míg Kraszna, Közép-Szolnok és Kővár vidéke megosztásra került (Zaránd vármegye megszűnt, területét felosztották Erdély és Magyarország között).⁴⁵ A Budai Kamarai Adminisztrációval is rendszeres területi vitában állt a Szepesi Kamara, egyrészt Borsod, Nógrád, Heves megye vonatkozásában, amelyek déli területe előbbi, északi területe utóbbi szerv illetékességébe tartozott. Nagyvárad és környéke (Bihar megye, valamint Debrecen vidéke) a vár visszafoglalását követően, mint újszerzeményi terület 1692 októberében a Budai Kamarai Adminisztráció illetékességébe került. A debreceni és nagyváradai harmincad, ill. a nagyváradai prefektus hivatala 1694 márciusában került újfent a Szepesi Kamara igazgatása alá.⁴⁶ Kijelenthető, hogy a XVII. század második felében lezajlott területi változások — és

43 A XVII. század közepének meghatározó tisztviselői voltak Vas Márton, Podbelányi Mihály, Holló Zsigmond, Bélaváry Miklós. Pályájukra, a hivatalviselés módjaira és a kinevezés gyakorlatára ld. *Gecsényi Lajos – Tatjana Guszarova: A Szepesi Kamara vezető tisztviselői 1646–1672 között.* In: *Századok* 137. (2003) 653–672. p.

44 1567-ben Szepes, Sáros, Abaúj, Torma, Gömör, Pest, Solt, Borsod, Heves, Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros, Szatmár, Szabolcs, Belső- és Külső-Szolnok, Kraszna, Bihar, Békés, Zaránd, Csongrád, Csanád, Arad, Torontál, Temes vármegyéket csatolták a Szepesi Kamara igazgatása alá. Az utasítást ismerteti *Szűcs*, 1990. 18–20., 31–35. p., *Ember*, 1946. 150–158. p.

45 Az erdélyi-magyar határra vonatkozóan ld. *Lukinich Imre: Erdély területi változásai a török hódítás korában. 1541–1711.* Bp., 1918.

46 MÖL E 280 1694. jan. nro. 5. 1693-ban a Budai Kamarai Adminisztráció debreceni harmincadosa Azalitsch Gáspár, a nagyváradai harmincados Trencsényi Ferenc Ignác, a nagyváradai prefektus Sánta Ferenc László volt.

mint majd a későbbiekben látni fogjuk, hatásköri változások — komolyan befolyásolták a felső-magyarországi pénzügyigazgatási szerv bevételeinek nagyságát.

Szűcs Jenő a Szepesi Kamara történetét ismertető munkájában felvázolta azokat a legfontosabb összefüggéseket, amelyek meghatározták a XVII. század második felének alapvető és a számadásokból is érezhető változásait. A legfontosabb megállapítás, hogy Felső-Magyarország 1670-től katonai megszállás alatt állt, így az itt állomásozó hadak élelemmel való ellátása vált a kamara fő tevékenységévé, valamint, hogy a visszafoglaló háborúk eseményeivel párhuzamosan a mintegy 150 éven keresztül működő végvári rendszer alapjaiban rendült meg és gyakorlatilag — mivel elveszítette eredeti határvédelmi funkcióját — fokozatosan megszűnt. Erre az időszakra tehető a Wesselényi-szervezkedés következményeként lezajlott birtokelkobzások is, amelyek jelentősen megemelték a kamara bevételeit. Szűcs Jenő munkájában egyúttal kitért a XVII. századi bevételek és kiadások bemutatására, de konkrét adatok nélkül, elsősorban az 1689–90. évi Christoph Seifried Breuner-féle és az 1694. évi Karl Teofil Aichpüchl-féle bizottságok becsléseire hagyatkozott.⁴⁷ A Függelékben közölt források tételes számadatai azonban jobban megvilágítják a Szepesi Kamara pénzügyi helyzetét.

Az 1655–65. évek bevételeinek éves átlaga 61.246 Ft volt, amely jövedelem nem azonosítható az országrész által fizetett összegekkel, hiszen a magyar diétán megszavazott hadiadó kezelése 1635 óta nem a Kamara, hanem a rendek által kijelölt adószedők feladata volt.⁴⁸ Ez az összeg a XVI. század második felének 80–100 ezer Ft körüli bevételeinél mindenképpen alacsonyabb. Magyarazatként szolgálhat, hogy a XVI. század végén megkezdett várbirtok eladományozás miatt azok bevételei már nem gyarapították a kamara jövedelmeit, de az országrészből befolyt hadiadót sem a kamara pénztára kezelte. Általánosságban elmondható, hogy a bevételek tekintetében emelkedő tendencia nem érvényesült — inkább jobb és rosszabb évek váltogatták egymást. Feltételezhető volt, hogy az 1660. évi területgyarapodás a jövedelmekre is jelentős hatással van, de ez a forrás alapján nem igazolható. Ennek oka talán éppen a Várad török kézre kerülése és az országrész nehezebb gazdasági helyzete lehetett.

47 Szűcs, 1990. az 1607–72. évekre vonatkozóan 74–84.; 1672–1720. évekre 102–119. p.; a bizottságokra Szűcs, 1990. 90–93. p.

48 A XVI–XVII. századi adóigazgatásra ld. Nagy István: A Magyar Kamara adóigazgatási tevékenysége a XVI–XVII. században. In: Levéltári Közlemények 56. (1995) 31–51. p.; a nádor szerepére az adóigazgatásban és a XVII. század végi adópolitikára vonatkozóan ld. Iványi, 1991. 134–223. p.

A bevételek terén a XVI. század tekintetében ismert tendenciák állapíthatók meg, hiszen a befolyt összeg több, közel kétharmad részét (65%) a rendes bevételek és a félharmincad jövedelem tette ki.⁴⁹ A rendes bevételek, azaz a királyi jogon befolyt összegek közül a harmincadvám, azaz a külkereskedelem vámja jelentette a legnagyobb tételt, amelyet kiegészítettek az elfogott csempészárak értékével is. A rendes bevételekhez tartoztak még a kisebb haszonvételek is, mint a sör-, bor- és húsmérés haszna. A félharmincadból befolyt jövedelmet — mint arról már szó volt — kizárólag hadi célokra szedték, a beszedett összeg a teljes bevétel 23%-át tette ki ebben a korszakban. Az előző évi maradványt is feltüntették minden újabb esztendőben, mint bevételt, bár ez valós készpénzforgalmat nem jelentett, csak a Kamara jó gazdálkodását mutatja ezekben az esztendőkből, hiszen mindig maradt a pénztárban kisebb-nagyobb összegű pénz, amely a hivatal működésének folytonosságát biztosította. Ezeket a pénzeket minden évben levontam az összbevételből, hogy a „nettó” bevételeket megkapjam. Külön rovatban ugyan nem tüntették fel a váruradalmakból bejövő összegeket, de tudni kell, hogy ebben a korszakban csak Kálló és Szatmár környékén voltak tartósan kamarai kezelésben lévő várbirtokok, amely uradalmak működési költségein és a katonaságnak történő kifizetésen felüli jövedelme nem volt jelentős.

A végvári katonák fizetésére érkezett segélypénzek („Gräniz Bezallung”, „Zubues Gelder”) a vizsgált időszakban a Kamara összbevételeinek 11%-át képezték. Az összegeket feltételezhetően az Udvari Fizető Hivatal vagy az Udvari Hadi Fizető Hivatal utalhatta át; háromszor (1656, 1658, 1661) találkozunk velük a közölt számadásban.

A korabeli gazdálkodásra jellemző módon a Kamara alárendelt szervei, a vidéki hivatalok, mint a harmincadhelyek, gyakran nem készpénzben szolgáltatták be a jövedelmeket, hanem csak nyugtákkal igazolták a bevételeket és kiadásokat (3%). Váltókat azonban nemcsak ők, hanem pl. a hadsereg is adhatott, amelynek ellenértékét azután a Kamara a Központi Hadi Pénztáron keresztül kapta meg.

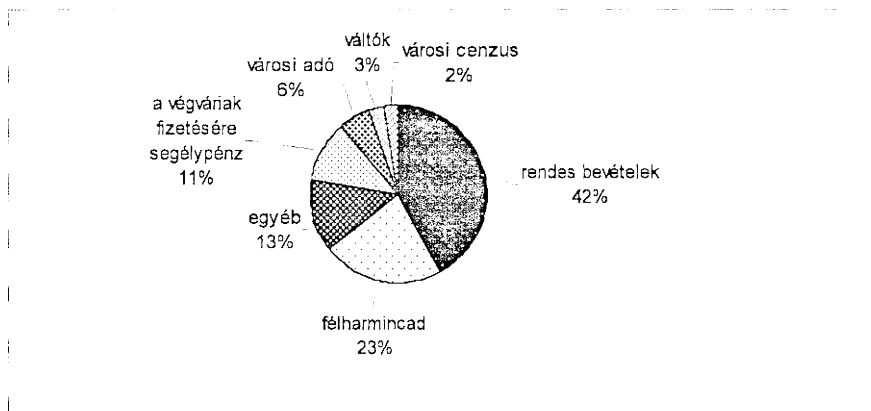
Az egyéb bevételek (13%) között sok olyan jövedelemfajta van, amelyeket, lévén, hogy az 1655–65. évek összbevételeinek mintegy 1–2%-át teszik ki, nem tüntettem fel külön-külön az alábbi diagramban, de a Függelékben közölt forrás segítségével azonosíthatóak. Ide tartoznak pl. a nagybányai pénzverő jövedelme (2%), a megyék (a német nyelvű forrásban: Grafschafften) ingyenmunkája és az ennek

49 A Szepesi Kamara XVI. század végi pénzügyi helyzetének elemzését ld. *Kenyeres*, 2003. 86–92. p. Összehasonlításképpen az 1580-as években a bevételek 26,8%-a harmincadból, 21,9%-a hadiadókból, 20,7%-a várbirtokokból, 15,3%-a tizedből, 9,4%-a a városoktól, 5,5%-a a *lucrum camerae*-ből és 0,5%-a a sóból származott. Uo. 89. p.

megváltásáért fizetett összegek, a koronapénz (azaz a Szent Korona őrzésére fizetett adó), a sóvári sóbánya jövedelme, uradalmak zálogbaadásáért befolyt egyszeri bevételek, a kassai élésház jövedelme, kölcsönök, a betöltetlen egyházi tisztségek jövedelme.

1. sz. diagram

A Szepesi Kamara 1655–1665. évi bevételeinek megoszlása

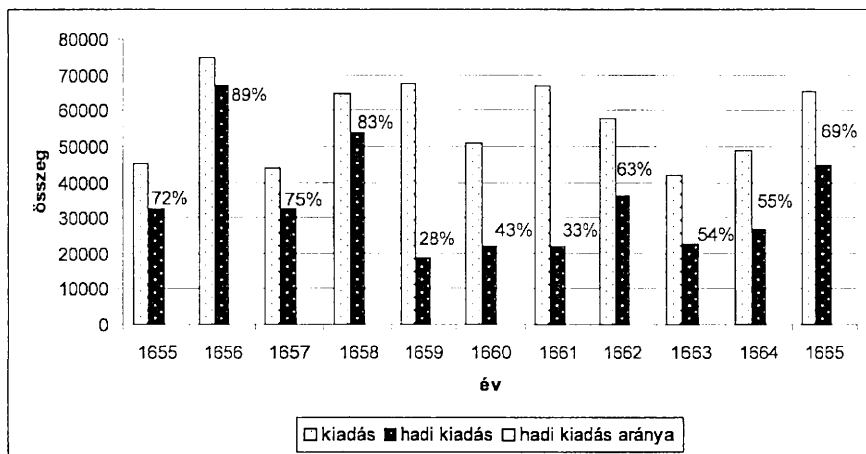
A kiadások és azon belül a hadi kiadások jelen tanulmány vizsgálódásainak középpontjában állnak, hiszen a Szepesi Kamarát eleve azért hívták életre már 1567-ben, hogy katonai szükségletekre a legnagyobb figyelmet fordítsa, utasítása gyakorlatilag a legfontosabb feladatként jelölte meg a várak fenntartását, a várbirokozatok igazgatását és a katonaság ellátását. A tizenegy év vizsgálata alapján megállapítható, hogy 1655–1665 között átlagban a összes kiadás 60%-át fordították katonai kiadásokra. Összevetve a XVI. századra vonatkozó kimutatásokkal, megállapítható, hogy ha csekély mértékben is, de ezen esztendőök átlaga valamivel alatta maradt a korábról ismerteknek (a Szepesi Kamara kiadásainak ugyanis közel 70%-a volt katonai kiadás).⁵⁰ A fennmaradó 40% gyakorlatilag a működési költségeket jelentette, kiegészítve néhány állandónak mondható „rendkívüli” kiadással. A Szepesi Kamara saját jövedelmeiből fizette tisztségviselőit, továbbá az ún. külső tisztségviselőket (ilyen pl. a kamarai orvos, sebész, a bécsi ügyvivő vagy a XVII. szá-

50 Kenyeres, 2003. 98. p.

zad végén az országbíró), az eperjesi és kassai postamestereket, a tisztviselők úti-költségét, napidíját, a küldöttségeknek járó pénzeket.

2. sz. diagram

Az 1655–66. évek kiadásai és a hadi kiadások aránya, átlag: 60%

1. sz. táblázat

Az 1655–1665. évek hadi kiadásainak megoszlása

hadi kiadás fajtája	összege ⁵¹	százalék
összes hadikiadás 1655–1665	378.919	100
szendrői, ónodi, putnoki, tokaji, diósgyőri, kállói, szatmári végvári katonák („Gränizer”) fizetése	100.077	26
kassai helyőrség fizetése	95.152	25

51 A kiadásoknál az azonos tételeknél az egyes években feltüntetett számokat adtam össze, de a dénárokkal való számolástól eltekintettem, így az adatokban 1-2 Ft-os eltérés mutatkozhat, de meglátásom szerint a tendencia így is világosan kirajzolható.

hadi kiadás fajtája	összege	százalék
felső-magyarországi főkapitány fizetése	58.078	15
tüzérek fizetése	39.098	10
szendrői német katonák fizetése	30.360	8
felső-magyarországi főkapitány-helyettes fizetése	27.032	7
tized bérlése	22.914	6
egyéb hadi kiadások	6208	2

A 1655–1665. év hadi kiadásait végigtekintve megállapítható, hogy legnagyobb százalékban a szendrői, ónodi, putnoki, tokaji, diósgyőri, kállói, szatmári „Gränizer”-ek, azaz végvári katonák kifizetései szerepelnek: az összes hadikiadás 26%-át fordították az ő zsoldjukra. 1656-ban szerepelt egy nagyobb összeg, amely az említett várőrségnek járó posztót fedezte, de a vásárlási ügylet hátralékait még további három évig fizette a Kamara. Mindenképpen figyelemre méltó ez a tény, még annak tudatában is, hogy nem minden évben utaltak ki zsoldot nekik (azaz a 11 év alatt mindössze négyszer 1656, 1658, 1662, 1665-ben), sőt — ismerve a korabeli fizetési rendszert — minden bizonnyal nem is minden hónap zsoldját fizették ki.

Természetesen rögtön felmerül a kérdés, hogy ezeknek a királyi váraknak mekkora volt a várőrsége? Erre vonatkozóan csak elszórt adatok állnak rendelkezésre. Egy 1652. évi, a Titkos Tanács számára készített kimutatás Szendrőn 309, Ónodon 100, Putnokon és Diósgyőrben 50-50, tehát összesen 509 újonnan verbuvált katonát tüntetett fel a Felső-magyarországi Főkapitányság területén, aminél a tényleges számuk csak magasabb lehetett. A felső-magyarországi főkapitány-helyettes és egyúttal ónodi kapitány Pethő Zsigmond által az ónodi végváriakról felvett mustrajegyzőkönyv egyértelműbb és pontosabb adatokat tartalmaz. A mustrán megjelent 366 lovas, 197 gyalogos katona és a 3 egyéb alkalmazott tíz havi zsoldja összesen 19.582 Ft volt (ebből hat hónap posztó 11.902 Ft, ill. négy hónap pénz 7680 Ft).⁵²

Az 1671-ben tervezett létszámcsökkentés előmunkálatai során felmérték az egyes várakban szolgálók létszámát, aminek értelmében Kassán 220,

52 MOL E 210 (Magyar Kamara Archívuma, Miscellanea), Militaria. 67. tétel: Ónod nro. 3. A mustrajegyzék értékét külön növeli, hogy az „iratos” katonák neve (194 lovas, 197 gyalogos) és a nekik járó zsold összege is ránk maradt. A végösszegbe beleszámolták azt a 16 fogságban lévő és 22 elhunyt katonát, akik hozzátartozóinak tervezett kifizetését csak posztóban adták meg.

Szendrőn 508, Ónodon 555, Putnokon 305, Diósgyőrben 212, Tokajban 202, Kállón 406, Szatmáron 409 katonára volt az előírt létszám. Ismert egyébként, hogy a Felső-magyarországi Főkapitányság területén lévő várakban a tényleges létszám csak 2000 fő körül mozgott. Az újonnan nyilvántartásba vehető katonák éves illetménye a tervezett redukción követően 47.692 rajnai Ft lett volna, azonban Czigány István kutatásai kimutatták, hogy a felső-magyarországi várakban ugyanannyi katonára szolgált, mint a redukción előtt.⁵³ A Szepesi Kamara által igazgatott területen természetesen nemcsak a felsorolt végvárak álltak: Munkács, Ungvár, Nagykároly, Kisvárd, Sárospatak, Ecsed, Szerencs stb. várai azonban a XVII. század második felében magánbirtokosok vagy átmenetileg zálogbirtokosok kezében voltak, így az ezekben állomásozó haderőt is hol a királyi, hol a magánföldesúri katonasághoz számolták. Feltűnő, hogy a bevételi oldalon háromszor (1658, 1659, 1661) is megjelenik a várórség fizetésére átutalt segélypénz, aminek eredetét még további kutatásoknak kell tisztázni. A Magyar Kamara számadásaiból ismert — mint azt a későbbiekben látni fogjuk —, hogy pl. 1665-ben is utaltak át csekélyebb összeget a Szepesi Kamarának ebből a célból.⁵⁴

A vizsgált 11 esztendő hadi kiadásainak második legnagyobb tétele a kassai helyőrség fizetése volt. Az 1650–1660-as években még nem létezett a kassai citadella (azt csak 1670 után kezdték építeni), így a vegyesen magyar–német katonaság a polgárok házaiban lakott. Az ő zsoldjuk folyósítása stabilnak mondható, hiszen minden évben 8700 Ft körüli összeget utaltak ki nekik. A rendszeres kifizetésnek minden bizonnyal az azonos helyen való tartózkodás (Kassa) mellett az is oka lehetett, hogy jelen esetben egyúttal a főkapitányi székhelyet védelmező kontingensről volt szó.

A forrásban „Obristen zu Caschau” névvel illetett felső-magyarországi főkapitány zsoldja is — két év kivételével — újra meg újra felbukkan a számadásban, mégpedig összességében a harmadik helyen a hadi kiadások között. Bár a német kifejezés akár másféleképpen is értelmezhető volna, ám a kifizetés nélküli esztendőben maga a főkapitányi poszt is betöltetlen volt: Wesselényi Ferencet (1648–1658) követően 1659-ben kinevezés nélkül gersei Pethő Zsigmond látta el a

53 *Czigány István*: Reform vagy kudarc. Kísérletek a magyarországi katonaság beillesztésére a Habsburg Birodalom hadrendjébe. 1600–1700. (A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Millenniumi Könyvtára 4. Szerk. Veszprémy László) Bp. 2004. 102–103. és 125–127. p. (a továbbiakban: *Czigány*, 2004.)

54 Uo. 105. p. szerint a Felső-magyarországi Főkapitányság katonáinak a zsoldját a Magyar Kamara fedezte volna, ám a közölt forrásokból is látható, hogy erre a Szepesi Kamara volt illetékes. Igaz, hogy ez nem zárja ki azt, hogy a Magyar Kamara utalt át pénzt Kassára ezen kiadások fedezésére.

főkapitányi feladatokat, őt a már kinevezett Homonnai Drugeth György követte, míg Wesselényi 1663-ban lett újra főkapitány.⁵⁵ Szerencsésnek mondható ugyanakkor, hogy a nádor főkapitányi megbízatásakor (1663) kiadott utasítás fennmaradt, amelyből kiolvasható, hogy ezekben az években a főkapitányi fizetés békeidőben havi 500 Ft, háború esetén rajnai 1250 Ft volt.⁵⁶ A javadalmazás (a kilenc kifizetett év átlaga: 6453 Ft) egyébként felettébb ingadozó, ami magyarázható egyrészt azzal, hogy az adott főkapitány nem teljes évet töltött hivatalában, másrészt részesülhetett a főkapitány esetleg máshonnan és másféle módon fizetés kiegészítésben,⁵⁷ de mint láthattunk az egyes hónapok elbírálása is más volt, aszerint hogy béke vagy háború volt. Hangsúlyozni kell egyúttal, hogy a főkapitánnyal szemben rendszeres elmaradása volt a kamarának a fizetés folyósításában.

A következő, még mindig az összes hadi kiadás 10%-át lefedő tétel a felső-magyarországi várakban szolgáló tüzérek fizetése volt. A korábban már említett erődítmények (és ide már az erődített városok, mint Eperjes, Bártfa, Lócse is sorolhatók) ágyú mestereinek és hadszertárnokainak („Arthellerei Persohnen”) járandósága a XVII. század végén már egyértelműen az egyes kamarákra hárult, amire például a későbbiekben is látni fogunk.

A számadásokban — megkülönböztetve a „Gränitzerektől”, végvári katonáktól — minden esetben szendrői németeknek („Teütschen zu Zendree”) hívott katonák fizetése szintén állandó kiadása volt a Szepesi Kamarának (átlagosan 2760 Ft). Szendrőn valójában egy „Frei Compagnia”, azaz szabad század szolgált, amely alakulatokat a harmincéves háborút követően hoztak létre, elsősorban olyan veterán katonákból, akik a várőri szolgálatot tökéletesen el tudták látni, de a hadműveletekben már nem vettek részt, ezért javadalmazásuk is kisebb volt, ugyanakkor az alakulat nem tartozott az állandó hadsereg kötelékébe. Az 1670-es évektől a Rákóczi-szabadságharcig különösen a visszafoglalt várakban találunk ilyen, főleg a Né-

55 A felső-magyarországi főkapitányok névsorára ld. *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. In: *Történelmi Szemle* 39. (1997) 2. szám 257–288. p.

56 Az utasítást ismerteti: *Ember*, 1946. 256–260. p. A Szepesi Kamara vezetője és a felső-magyarországi főkapitány között ebben a korszakban egyedien szoros hivatali kapcsolat alakult ki, amit jelez az is, hogy a király felhatalmazta őket, hogy együttesen intézkedjenek bizonyos ügyekben, királyi jóváhagyás nélkül.

57 Erre az eljárásra jócskán akadt példa. Összehasonlításképpen Donat Heislert 1692 szeptemberében nevezték ki tiszántúli főkapitánnyá 3000 Ft éves bérrrel, de az Udvari Kamara abban kérte a Budai Kamarai Adminisztráció véleményét, hogy ezt a járandóságot készpénzben vagy birtokadományban (nevezetesen Diószeg falut) adják-e ki. *ÖStA HKA HFU* 23. Okt. 1692. (RN 350. fol. 533–536.)

met-római Birodalomban verbuvált⁵⁸ katonákból álló századokat. A szabad századok különféle szükségleteinek (szalmazsák, pokróc, gyertya, tűzifa) folyamatos biztosítása a kamarák feladata volt, míg csökkentett fizetésüket a Hadi Pénztáron keresztül kaphatták meg.

A hadi kiadások 7%-át a felső-magyarországi főkapitány-helyettes éves javadalmazása tette ki, amely tisztséget 1654–1672 között gersei Pethő Zsigmond, ónodi kapitány látta el. A „Vice Obristen” kifizetése minden évben szerepelt a számadásban, átlagosan 2457 Ft (tehát havonta 120 Ft körüli összeget kapott).

A tizedbérlet gyakorlata a XVII. század közepén sem szűnt meg, az erre fordított összeg a vizsgált időszak katonai kiadásainak a 6%-át tette ki. Mivel a katonaság eltartása érdekében élt ezzel a jogával a kamara, és a beszedett gabonát, bort közvetlenül élelmezésre fordította, ezért számítottam a hadi kiadásokhoz ezt a tételt. Mint láttuk a bevételi oldalon is jelentkezett tizedből származó jövedelem, ez azzal is magyarázható, hogy a kamara a tizedbérletet néhány esetben továbbadta bérbe földesuraknak (ahogy az már a XVI. században is gyakorlat volt).

Ha a fentebb ismertetett számadás katonai kiadásait összevetjük a vonatkozó időszak utolsó évének, a Magyar Kamara által hadi kiadásokra fordított összegekkel, akkor érzékletesebb képet kapunk a két szerv gazdálkodásának különbségeiről. A Magyar Kamara ebben a korszakban instrukciója értelmében negyedéves számadásokat nyújtott be az Udvari Kamarának ellenőrzés céljából, de két fajtát: az egyikben a rendes bevételekből a „polgári” kiadásokra, a másikban a hadi célokra szedett félharmincad-bevételekből a katonai kiadásokra fordított összegeket tüntette fel. Utóbbi kimutatást alapul véve kijelenthető, hogy 1665-ben a katonai kiadások egyik magas összegű tétele Louis Raduit Graf de Souches komáromi főkapitány, 2000 Ft-nyi éves fizetése volt, aki 1664–1668 között töltötte be ezt a tisztséget. A pozsonyi vár személyzete a Szent Korona őrzése céljából negyedévente 780 Ft-ot, azaz évente 3120 Ft-ot kapott kézhez, amely összeget mindegyik negyedévben folyósították, tehát állandónak mondható. Szintén állandóan folyósított jövedelme volt Szaluskay Imrének, a komáromi naszádosok vajdájának, aki negyedévente 150 Ft-os fizetést kapott. A forrásokban „török futárok”-nak hívott Dane Rudolf és Hornith Domokos is szerepelnek mindegyik negyedéves számadásban, de nem állandó nagyságú összeggel, mint az előbb említettek, hanem

58 Pl. az 1691 júniusában kanizsai várkapitánnyá kinevezett Christoph von Berge Sziléziában verbuvált katonákat a Kanizsán szolgáló két szabad századba, összesen 159 katonát. ÖStA KA HKR Prot. Exp. (Protocollum Expedit) Band 385. 1691. Sept. nro. 86. fol. 502v. A 300 főre történő kiegészítésként a feloszlott csáktornyai szabad századból további 54 katonát helyeztek át. ÖStA HKA HFU 7. Okt. 1692 (RN 350. fol. 82–96.)

minden bizonnyal a küldetésük hosszához viszonyított pénzzel. Nekik ebben az évben 640 Ft-ot utalt ki a kamara.⁵⁹

A Magyar Kamara számadását vizsgálva feltűnő, hogy 1665-ben háromszor is folyósítottak összeget Felső-Magyarországra. A szendrői német katonák kéthavi zsoldjára 1631 Ft-ot, Johann Peter Rudneby a szendrői német katonák kapitánya részére 150 Ft-ot ill. váltó formájában tizedbérlet céljából 3390 Ft-ot utaltak át a Szepesi Kamarának. Mint a bevételek bemutatásánál láttuk „Wexelgelder”-ek többször is felbukkannak a Szepesi Kamara bevételei közt, ezért feltételezhető, hogy az itt ismertetett 5171 Ft-ot (a katonai kiadások 15%-a!) is váltóként tüntették fel az 1666. évi bevételi oldalon.

Zichy István, a Magyar Kamara elnöke (1655–1671), de egyúttal a vázsonyi vár kapitánya éves szinten 662 Ft-ot kapott utóbbi tisztje ellátásáért, akárcsak Raimondo Montecuccoli, aki mint győri végvidéki főkapitány kapott egyszeri kifizetésként 300 Ft-ot. Ugyanígy rendkívüli átutalásként értelmezhető néhai Keglevich Péter hátraléka (minden bizonnyal az 1641–1656 között betöltött Kanizsával szembeni főkapitány-helyettesi tisztjének elmaradt járandóságát törlesztette ekkor a kamara), amely 777 Ft-ot feltehetőleg valamelyik hozzátartozója kapott meg.⁶⁰

Érdekes, hogy a Magyar Kamara katonai kiadásai ebben az évben a királyi végvidékek várai közül csak Komáromot (várparancsnok, naszádosok vajdája), Pozsonyt (a vár teljes személyzete), Szendrőt (német katonák és parancsnokok esetinek tekinthető kiadása), Győrt (Raimondo Montecuccoli) és Vázsonyköt (Zichy István várparancsnok) érintették, a többi várat, várkatonaságot, várkapitányt nem. Tanulságos még, hogy a kifejezetten hadi célra fordítható bevételeket végül nem csak katonai kiadásokra költötték, mert a befolyt pénz felét átutalták a „polgári” kiadásokat fedező pénztárba.⁶¹ Így a fent említett tételek, kiegészülve

59 A török futárok XVII. századi névsorát ld. *Fallenbüchl Zoltán*: A Magyar Kamara tisztviselői a XVII. században. In: *Levéltári Közlemények* 39. (1968) 233–265. p.

60 A Magyar Kamara 1665. évi elszámolását ld. *ÖStA HKA HFU* 8. Sept. 1699 (RN 401. fol. 688–703.)

61 Érdekes, hogy a rendes bevételként elkönyvelt harmincadbevételekből történő kiadásként számolták el 1665-ben pl. a pozsonyi vár „restaurálására” kifizetett 597 Ft-ot vagy Ernst Graf von Abensperg und Traun, az Udvari Haditanács alelnöke ill. bécsi városkapitány részére „ratione visitationis confiniorum” címen kiutalt 1000 Ft-ot. A rendes bevételekből fedezték egyébként – a Szepesi Kamarához hasonlóan – a kamarai alkalmazottak fizetését, de itt könyvelték el a nádor (Wesselényi Ferenc), az országbíró (Nádasdy Ferenc), a főkancellár (Szelepcsényi György) járandóságát, különböző nyugdíjak, kegydíjak, segélyek kiutalását, követségekhez való hozzájárulást stb.

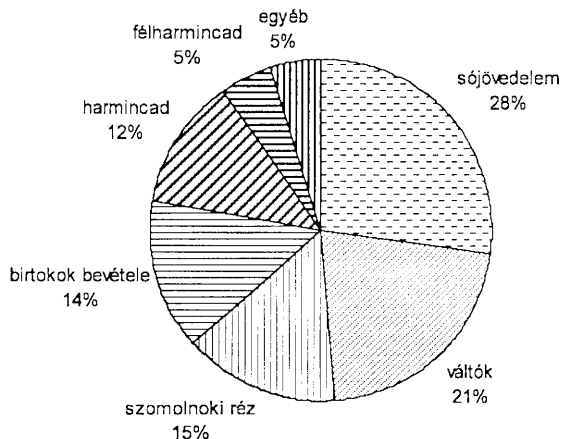
még egy „Restantia Földvariensis”⁶² elnevezésű 100 Ft-os tétellel, csak a félharmincad bevételek 50%-át tették ki, azaz körülbelül 16800 Ft-ot (a félharmincad jövedelmekből egyébként ebben az esztendőben összesen 32821 Ft bevétele volt a kamarának). Figyelemreméltó tehát, hogy meglehetősen csekély összegeket határoztak meg előre a katonai költségvetésben, rendkívüli kiadások pedig csak elvétve fordultak elő. Végül összevetve a Szepesi Kamara adott évi (1665) katonai kiadásaival, megállapítható, hogy Felső-Magyarország pénzügyi szerve több mint két és félszer nagyobb összeget költött erre a célra (kb. 45.000 Ft-ot), igaz ennek a pénznek egy részét éppen a Magyar Kamarától kapta.

A Függelékben közölt második forrás az 1690–94. évek bevétel-kiadási számadása, amely kimutatás elemzését kiegészítettem az általam ismert 1689. évi bevételek ismertetésével.⁶³ Ebben a korszakban már több kamara működött a Magyar Királyság területén, így sokrétűbb összehasonlításra lesz módunk az alábbiakban. Ez az időszak egyúttal már egy korszakváltás első szakasza, hiszen megindult a törökök kiűzése az országból, ezáltal olyan megoldandó problémák is jelentkeztek a Habsburg-uralkodó számára, amelyek gyakorlatilag 1526, a magyar trón megszerzése és a front állandósulása óta nem. Ekkor kellett elindítani a Magyar Királyságot (és az újonnan megszerzett Erdélyt) a békés fejlődés útján, amely összetett folyamat természetesen nem mehetett zökkenőmentesen. A most közölt forrás rávilágít a változásokkal teli korszak nehézségei mellett a fejlődés irányába mutató jövedelemgazdálkodásra is.

A Szepesi Kamara 1690–94. évi bevételei tekintetében azonnal szembetűnő, hogy a korábbi időszakhoz képest olyan jövedelemforrások jelentették a legnagyobb bevételeket, amelyek az 1650–60-as években még egyáltalán nem jelentkeztek.

62 Feltételezhető, hogy Földvári Gábor, aki 1650 körül volt komáromi vajda, hátralékáról lehet szó.

63 Az 1689. évi bevételeket ld. ŐStA HKA HFU 29. März 1690 (RN 334. fol. 280–283.) Az összbevétel ekkor 215.981 Ft volt, részletezve: harmincad 79.308, szomolnoki rézbánya 50.072, sójövedelem 43.023, kincstári birtokok 32.345, tized 3241, zsidók 10 éves hátralékos cenzusa 2200, görögök cenzusa 300, különleges bevételek 35 Ft. Sajnos ennek az évnak a kiadásaira vonatkozó számadást még nem sikerült fellelni.

A Szepesi Kamara bevételeinek megoszlása az 1690–94. években

Így első helyen ekkor a sójövedelem állt, amely évente 120-130 ezer Ft-os állandó jövedelmet jelentett (azaz az 1650–60-as évek összbevételeinek duplája!), ennek legfontosabb magyarázata, hogy a sóbányákban gazdag Erdély, immár véglegesen a Habsburg Monarchia részévé vált. A sót a kamara alkalmazottai Máramarosban, Erdélyben vagy Lengyelországban vásárolták fel és a tokaji központi raktárba szállították, ahonnan aztán tovább értékesítették a kereskedőknek. A sóval való kereskedés ugyanis (a középkori viszonyokkal való ellentétben) 1694-ig — amikor is az Udvari Kamara és Esterházy Pál nádor (ill. Samuel Oppenheimer, akinek a nádor továbbadta a sókereskedést és annak szervezetét is⁶⁴) közötti szerződés létrejött — szabad volt a Magyar Királyság területén. A Szepesi Kamara is, éppen a Breuner-bizottság észrevételei alapján, fokozatosan kapcsolódott be ebbe a jól jövedelmező ágazatba. A fejlődés a bevételek tekintetében is megfigyelhető:

64 A híres 1694. évi sókereskedési szerződésre és a sómonopóliumra vonatkozóan ld. Sinkovics, 1937. és Szakály, 1971.

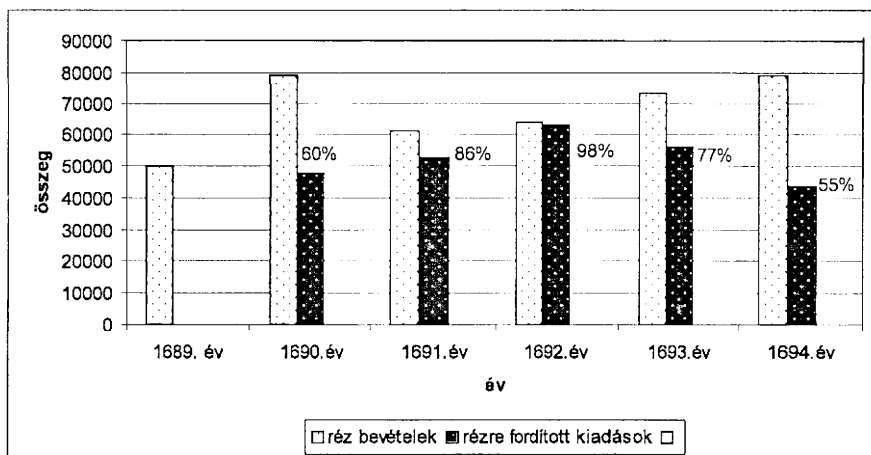
míg 1689-ben 43 ezer Ft, addig 1692-ben 164 ezer Ft jövedelme (tehát közel négyszerese!) származott a sókereskedésből, igaz ugyanakkor az is, hogy átlagosan évente mintegy 50 ezer Ft-ot fordított a kamara a só elővásárlására.

A váltók felszaporodása a korabeli gazdasági szisztémát jellemzi, hiszen elsősorban a katonaság — különösen a mezei hadsereg és az ideiglenesen elszállásolt ezredek — nem tudott készpénzzel fizetni a nekik nyújtott szolgáltatásért, ők nyugtát adtak ellenértékként, amelyet a Kamarának kellett a megfelelő hadipénztárban beváltani. Az 1691. esztendőben kiugróan magas (277 ezer Ft) a váltókból származó bevétel, feltételezhető, hogy ebben az évben nagyobb segílyt kaphatott a Szepesi Kamara.⁶⁵

Az 1690-es évek eleje a Szepesi Kamara történetében azért is nagy váltás, mert ekkor kerültek immáron huzamosabb időre igazgatása alá a hatalmas konfiskált javak. Emellett a Breuner-bizottság kifejezett utasítására törekedtek arra is, hogy a zálogbirtokosoktól visszaváltsák a zálogban lévő birtokokat és jövedelemforrásokat. A szomolnoki rézbányák, amelyek az öt év összbevételeinek 15%-át adták, 1688-ban kerültek vissza a Kamara igazgatása alá attól a Csáky-családtól, akik addig évente 2500 Ft-ért bérelték. A kamarai igazgatás új időszaka alatt szinte folyamatos a jövedelememelkedés, kisebb ingadozásokkal ugyan, de markáns bevételi forrást jelentett a rézbányászat és értékesítés. A kamara úgy ügyelt leginkább a minél nagyobb hozam elérésére, hogy jelentős pénzüsszeget forgatott vissza a bányászat fellendítésébe, fejlesztésébe. A diagramon is látható tőke-visszafordítás eredményezte elsősorban azt, hogy még a XVIII. század elején is meghatározó maradt a Szomolnokról származó bevétel.

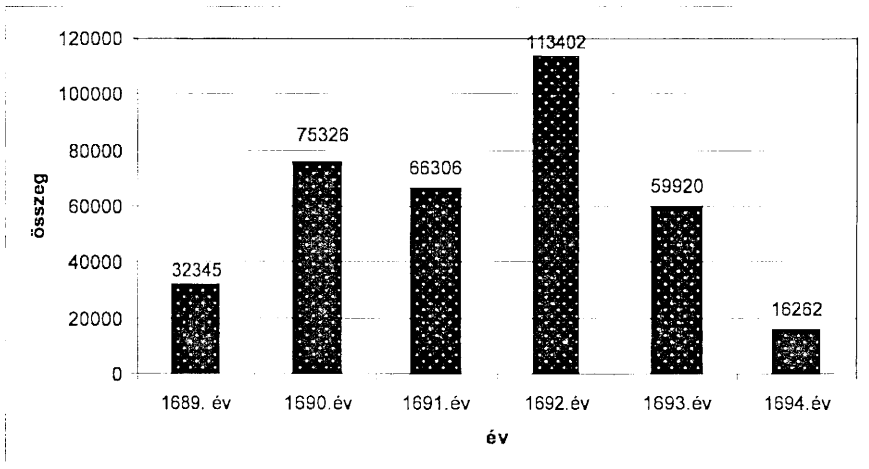
65 Ennek a rendszernek a tisztázása még további kutatások feladata lesz, de nyilvánvaló, hogy jelentős összegekről lévén szó nem szabad figyelmen kívül hagyni a pénzügyi mozgások útját.

*A szomolnoki rézből származó bevételek
és a bányászat fellendítésére fordított összeg aránya*

Munkács 1688. januári bevételét követően II. Rákóczi Ferenc neveltetése Kollonics Lipót irányításával zajlott Csehországban, így örökségét, a kiterjedt Rákóczi-birtokokat csak 1694 tavaszán kapta vissza: ebben az időszakban tehát a Szepesi Kamara kezelésében koncentráálódtak a javak. A birtokok jövedelme kategóriába több alkategóriát is beleszámoltam, amelyek a birtokigazgatással voltak szoros összefüggésben: így itt tüntettem fel a kincstári birtokok jövedelmét, a kincstári birtokok bérleti díját, a birtokok eladásából, zálogbaadásából származó bevételt, a kincstári bor értékét és a magva szakadt jószágok értékét. Bár kamarai gazdálkodásról beszélünk, a kimutatásból feltűnő, hogy a legnagyobb bevétel a felsorolt kategóriákon belül a birtokok újra el- és zálogbaadásából származott. Ez azt jelenti, hogy a hatalmas birtokkomplexumokból igyekezett a Szepesi Kamara is minél gyorsabban (kész)pénzhez jutni.

5. sz. diagram

A Szepesi Kamara által igazgatott birtokok jövedelmének alakulása

A bevételi források közül az 1650–60-as években domináló harmincadbevételek tekintetében kijelenthető, hogy összességében közel duplájára nőttek, ám az egyéb bevételi források megjelenése miatt százalékosan csak csekélyebb mértékben vannak jelen.⁶⁶ Igaz ugyanakkor, hogy ez a jövedelem még mindig a legbiztosabbnak számított, hiszen a külkereskedelem kevésbé függött a politikai-katonai változásoktól, amely akár a sójövédelmet, akár a birtokigazgatást jellemezte. A félharmincadra hasonló megállapítások vonatkoztathatóak, hiszen a bevételek nőttek. 1690-ben a harmincad és félharmincad bevételeket együtt adta meg a számadás „universis tricesimis” néven, így ebben az évben nem tudjuk a külön értékeket!

Az egyéb kategóriába kerültek azok a jövedelem-források, amelyek az összbevétel 1%-át alig érték el, és amelyek közül több a korábbi időszakban bizony jelentős forrás volt. Így a városok adója (a debreceni és pataki ill. szepesi görögök, valamint a zsidók cenzusa), a tized bérbeadása, a nagybányai pénzverő jelentőségének csökkenését figyelhetjük meg az összbevételek szempontjából. Mindkét

⁶⁶ A kassai harmincad (vezetője: Granath János) bevételei az 1689–1702 közötti években összesen 134.391 Ft voltak. MOL E 254 (Szepesi Kamara, Representationes, informationes et instantiae) 1702. aug. nro. 41.

korszak bevételeit csak érintőlegesen elemeztem, de a közölt források segítségével majd a további kutatásoknak kell részleteiben tisztázni a folyamatokat, itt csak — mivel a tanulmány a katonai kiadásokra koncentrálna — a legfontosabb tendenciák bemutatására nyílt mód.

Tanulságos még, hogy amennyiben összevetjük az 1690–94. évekre vetítve a három legjelentősebb Magyarországon működő kamara átlagos éves bevételeit, a Szepesi Kamara kimagaslik közülük.⁶⁷ Nem csodálkozhatunk, hiszen a Magyar Kamara alacsony bevételekkel rendelkező szerv volt, ami éppen területi és illetékességi hatáskörének, korábban már vázolt, korlátozott volta miatt alakult így, a Budai Kamarai Adminisztráció pedig az 1690-es évek elején kezdte meg egyre erőteljesebb tevékenységét a visszafoglalt területen. A Szepesi Kamara esetében pedig elmondható, hogy több szempontból is szerencsés ez az időszak, hiszen a hadi események ekkor már elkerülték az országrészt, a konfiskációk miatt jelentős jövedelememelkedésnek lehetünk szemtanúi. Összevetve a korábban vizsgált időszakokkal, megállapítható, hogy a Szepesi Kamara közel nyolcszor nagyobb bevételekkel rendelkezett a XVII. század végén, mint a XVII. század közepén! Ennek eredménye, hogy a XVII. század végi adatok jelentős eltéréseket mutatnak, azaz az 1686–1689. évek bevételeit 180.000 Ft-ra becsülte a Breuner-bizottság, láthattuk, hogy az 1690–94. években 477 ezer Ft az átlagos éves jövedelem, majd 1701–1702-ben 240 ezer Ft körüli az átlagos éves bevétel. A Rákóczi-szabadságharc érthetően csökkenést okozott (az 1710-es éveke elején 100 Ft körüli bevétellel), majd az igazi fellendülés 1720-ra következett be, hiszen ekkor már a 400 ezer Ft-ot közelítette az éves bevétel.⁶⁸ Az általam vizsgált öt esztendőre (1690–94) vonatkozóan véleményem szerint a felsorolt indokok mellett a hadi állapot volt jelentős befolyással a bevételekre, hiszen a hadipénztárakból jelentős mennyiségű váltó ellenértékét válthatta ki a kamara, amelyek a későbbi korszakokban nem álltak természetesen rendelkezésre. A folyamatos hadi állapot hatásai a bevételek és kiadások terén is éreztették tehát hatásukat: bevételek növekedésében jelentős szerepet játszott, hogy külföldről segélyek érkeztek a kamarához, ugyanakkor tény az is, hogy a katonai kiadások nagy terhet róttak a Szepesi Kamarára.

67 A vizsgált öt év átlaga: Körömcői Kamara: 918.639 Ft; Szepesi Kamara: 477.268 Ft; Magyar Kamara: 140.640 Ft; Budai Kamarai Adminisztráció 141.402 Ft. A Körömcői Kamara bevételeit az Udvari Fizető Pénztár számadáskönyveit felhasználva számoltam ki, a Magyar Kamara számadását ld. ÖStA HKA HFU 8. Sept. 1699 (RN 401. fol. 358.), a Budai Kamarai Adminisztráció adatait ld. *Tagányi*, 1897. A Magyar Kamara bevételei az 1690-es években inkább a stagnálás, míg a Budai Kamarai Adminisztrációt a folyamatos emelkedés jellemzi.

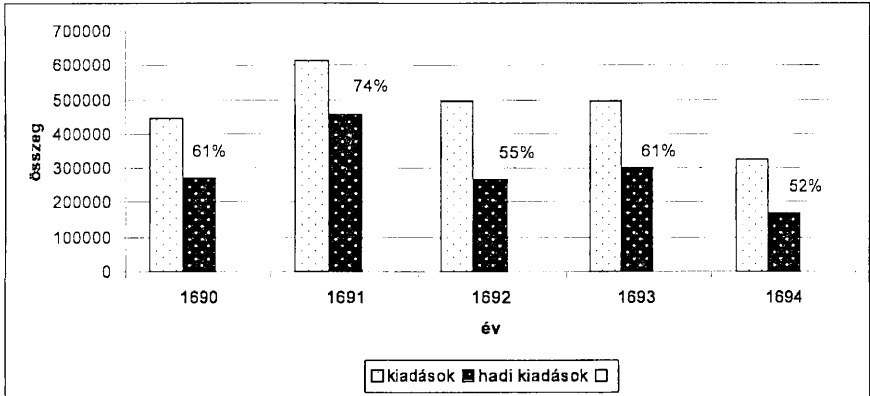
68 A bevételeket *Szűcs*, 1990. 114–115. p. elemzi, de a vizsgált 1690–94. évekre vonatkozóan adatot nem közöl.

Ismét hangsúlyozni szükséges, hogy a felsorolt bevételek korántsem azonosíthatók az országrész teljes jövedelmeivel, hiszen a befizetett hadiadó (ill. annak természetben kifejezett értékei a porciók) a vármegyei hadipénztárakon ill. az Udvari Hadi Fizető Hivatalon keresztül kerültek felhasználásra, nem is csekély összegben.⁶⁹

A Szepesi Kamara 1690–94. évi kiadásain végigtekintve kijelenthető, hogy a XVII. század közepi időszakhoz viszonyítva gyakorlatilag semmi nem változott a kiadási szerkezetben, csak nagyságrendileg nőttek az egyes tételek. A katonai kiadások aránya sem változott, továbbra is 60% körül mozgott, miközben a működési költségek a fennmaradó 40%-ot fedték le. Továbbra is a Szepesi Kamara fizette tehát saját alkalmazottainak járandóságát, a kamarán kívüli tisztségviselők illetményét (orvos, sebész, országbíró, bécsi ügyvivő), a postamestereket és a postaköltséget (levélváltás). Kiadási tételként szerepelt még — ez viszont újdonságnak tekinthető — a bevételi források növelése érdekében az egyes gazdasági ágakra fordított összeg, így megjelentek a szomolnoki rézbányáknál említett tőkeösszegek (ld. 4. sz. diagram), valamint a szőlőművelés fejlesztésére kiadott pénz. A kamara kiadásai között jelent meg a további értékesítés céljából felvásárolt só és a bor, előbbi évente 40-50 ezer Ft, utóbbi 4-5000 Ft körüli értékben. A kegydíjak, tiszteletdíjak, követségi napidíjak és útiköltségek finanszírozása, az árvaháznak fordított segélypénz, a kamarai épületek javítása vagy a kisebb kamarai költségek mind-mind a számadás részét képezték, ám súlyuk az összkiadások tekintetében elenyésző volt.

69 *Iványi*, 1991. 153 p. Felső-Magyarország követei többször is nehezményezték Eszterházy nádornál, hogy az ő adóterheik magasabbak a dunáninnyi és a dunántúli vármegyékre kiosztott adónál. Hivatkoztak arra, hogy utóbbi területen 1664 óta viszonylag béke van, míg az ő országrészükben háborús állapotok uralkodtak. Az Alsó- és Felső-Magyarország közötti adófelosztási és adófizetési ellentéteket a nádornak sem sikerült felszámolnia.

Az 1690–94. évek kiadásai és a hadi kiadások aránya, átlag: 60%

A katonai kiadásokra koncentrálv a legfontosabb megállapítás e tekintetben, hogy ezen esztendőök éppen a törökellenes háború középső szakaszát jelentik, igaz már tényleges felső-magyarországi hadműveletek nélkül. Jelentősebb hadieseménynek csak Várad 1692. évi visszafoglalása tekinthető, amelynek kihatása természetesen jelentkezett az ismertetett kimutatásban. A váradi ostromra, majd az erődítések javításaira és az építési anyagokra az Udvari Kamara utasítására a Szepesi Kamarának 10.000 Ft-ot a sójövödelmekből, 20.000 Ft-ot a Bercsényi Miklós által az ungvári uradalomért kifizetett összegből kellett állnia.⁷⁰ Miután a 30 ezer Ft-ot kiutalták, uralkodói rendeletre a bihari terület igazgatása a teljes egészében az Udvari Kamara fennhatósága alá tartozó Budai Kamarai Adminisztráció alá került, mint a töröktől visszafoglalt régió.

⁷⁰ ÖStA HKA HFU 29. Juli 1692 (RN 349. fol. 596–608.)

Az 1690–1694. évek hadi kiadásainak megoszlása, átlag: 60%

hadi kiadás fajtája	összege	százalék
összes hadi kiadás	1.468.633	100
élelem és szállítása	960.443	65
hadi pénztár	249.600	17
tüzérség és hadszertárak	94.531	6
tized bérlése	60.535	4
várórség és kapitányok	46.499	3
várak felújítása (1692: Várad ostroma)	39.946	3
egyéb hadi kiadások	17.079	2

Az alábbiakban — hasonlóan az 1655–65. évekhez — elemzem a 2. sz. táblázatban bemutatott katonai kiadásokat és megkísérlem a számok mögött rejtőző hadi finanszírozási tendenciákat jobban megvilágítani, nemcsak a Szepesi Kamara, de a többi, korábban említett Magyarországon illetékes kamara esetében is.

Tény, hogy nem túl jelentős tétel a tárgyalt öt évben a várak felújítására, javítására fordított összeg, mindössze a katonai kiadások 3%-a. Ez az összeg csak kisebb kiigazításokra lehetett elégséges, szó sem lehetett a várak korszerűsítéséről, modern várépítési elveknek megfelelő átalakításukról. Gyaníthatóan palánkok javításáról, egy-egy kőfal megerősítéséről, sáncok helyreállításáról lehetett szó, amely esetekben a kifizetéseket anyagköltségre, mesteremberek munkadíjára fordították, hiszen a jobbágyok ingyenmunkája elvileg rendelkezésre állt. Forrásaink alapján remekül illusztrálhatók a fenti megállapítások, így néhány konkrét példa jobban megvilágítja a korabeli állapotokat. Christian Andreas Jörger munkácsi kapitány (1688. március — 1691. március) a vár építkezéseire kifizetett összegeket („Baugeldt”) az Udvari Kamara közbenjárásával akarta kicsikarni a Szepesi Kamarától.⁷¹ Utódja Michael Kayser (1691. március — 1696. november) már beszámolt a Haditanácsnak a vár épületeinek megrongálódott tetejéről, a torony összedőléséről. Az Udvari Kamara intézkedett is, hogy a Szepesi Kamara fizesse a javí-

71 ÖStA HKA HFU 1. Sept. 1689 (RN 331. fol. 25.)

tásokat, egyúttal megszabta, hogy a Rákóczi-családot is keresse meg, hogy járuljon hozzá a javítási költségekhez.⁷² Az 1660 óta pénzügyi szempontból a Szepesi Kamara igazgatása alatt álló szatmári vár állapotát is siralmasnak festette le a frissen kinevezett várkapitány, Franz Karl Rudolf Schwertz, Freiherr von Reis: „...a várban minden összedől, a falak, a bástyák, a pallisádok, a kapuk, a hidak, senki nem épít semmit, a Kamara ráadásul semmilyen költséget nem akar megtéríteni, ha a nyáron nem javítanak meg mindent, akkor télen már katona sem maradhat meg itt. Nem lehet nehéz terhet kivontatni a kapukon, mert a híd összedől...”⁷³ Tokaj várát a Bodrog és a Tisza áradása is fenyegette egyidejűleg, mint arról a livóniai származású várkapitány Berhardt Robert Baron von Wrangel (1689–1699) is beszámolt: „ha a Bodrogban kevés a víz, akkor a vár védtelen, ezért itt pallisádokkal kell elzárni az utat, ha viszont magas a folyó vízállása, akkor nemcsak a várkapu fog a folyóba dőlni, hanem a védőművek és a mellvédek is.”⁷⁴ A sor folytatható volna, de a néhány kiragadott példával érzékeltetni szerettem volna, mennyire égető problémáról volt szó, ám a Kamara mégsem fordított erre kellő figyelmet és pénzösszeget. Hozzá kell tenni azonban, hogy további kutatásoknak kell még tisztázni azt, hogy a felsorolt erősségek vajon más forrásból, azaz a hadipénztárakból, megyei adókból jutottak-e a vár javításokhoz szükséges pénzhez?

Hasonló nagyságú pénzt, a katonai kiadások 3%-át fordította a Szepesi Kamara a felső-magyarországi várak kapitányainak és várőrségeinek a fizetésére. Egy 1695. évi kimutatásból ismert, hogy az 1690-es évek elején éves szinten a kassai, munkácsi és tokaji kapitányok 720, a szendrői parancsnok 576, míg a váradi kapitány (már amikor a Szepesi Kamarához tartozott pénzügyi szempontból a vár) 1200 Ft-ot kapott a Kamarától.⁷⁵ Fontos megjegyezni, hogy ezekben az esetekben az egyes várakban állomásozó szabad századok élén álló parancsnok éves javadal-

72 ÖStA HKA HFU 17.Okt. 1692 (RN 350. fol. 307–311.)

73 ÖStA HKA HFU 22. Mai 1693 (RN 355. fol. 444–446.) Az állapotok öt év múlva sem voltak jobbak, amikor a vár kapitánya Georg Wilhelm von Löffelholz így írt Szatmár erődítéseinek állapotáról és a fenyegető veszélyről, amelyben egyúttal „hangulatjelentést” is ad az ország-résről: „bei einiger Rebellion diser Haupt Posto verlohren gehen solte, der Feindt sich in selbigen vermittelts seiner vortheilhaftiger Situation leitlich dergestellt würde verbauen können, daß man eine Armee und gantze Campagne zu Widererobierung würde anwenden müssen, anbei auch bei Verlust diser Vestung die Communication mit Siebenbürgen unterbrochen und das ganze Landt disseits der Theiss mit der Marmarosch verlohren ginge...” ÖStA KA HKR Akten Exp. 1698. Juli nro. 33.

74 ÖStA HKA HFU 14. Nov. 1693 (RN 360. fol. 137–145.)

75 ÖStA HKA HFU 20. Juni 1695. (RN 370. fol. 230.) Azaz évente 2736 (ill. 3936) Ft-ot fordítottak a kapitányok fizetésére.

máról van szó. A Szendrőn állomásozó szabad század élén 1683–1700 között Alexander Gvadanyi állt, Kassán az egyúttal felső-magyarországi generális, ill. az állandó hadsereg egyik ezred-tulajdonosa, Ottavio Nigrelli volt a kapitány (1689–1703), Nagyváradot a vár visszafoglalását követően előbb Johann Ander Corbelli (1692–1693), őt 1693–1695 között Matthias Abraham de Dolne ezredes követte, a tokaji és munkácsi kapitányokról pedig fentebb már esett szó. A várkapitányok az 1690-es években több helyről is kaptak járandóságot: a kamaráktól a fent említett összegeket, amelyeket a forrásaink „adiuta”-nak ill. „Tafelgeld”-nek hívnak; a Központi Élelmezési Hivatal ugyanakkor a nekik előre meghatározott élelmiszeradagot adta ki az élelmiszerraktárakból, míg a Központi Hadi Pénztár katonai tisztüknek megfelelő összeget utalt ki havonta. Az ország más területeiről ismert, hogy az állandó hadsereg adott várba beszállásolt ezredének parancsnoka irányította egyúttal a vár katonai tevékenységét, kinevezési okmány nélkül mindaddig, amíg tovább nem vezényelték az alakulatot.⁷⁶

A várőrségeknek kiutalt összegek — amelyeket a kimutatás együtt tárgyal a kapitányoknak kiadott pénzekkel — tekintetében sincs könnyű dolga a kutatónak, ha megpróbálja végigtekinteni, hogy mely várak katonasága mekkora értékben kapott zsoldot a kamarától. Ismételten hangsúlyozni kell, hogy ebben az esetben sem az egykori végvári katonaság, sem az állandó hadsereg kötelékébe tartozó alakulatok fizetéséről van szó, hanem a korábban már említett szabad századoknak folyósított összegekről, szolgáltatásokról. A felső-magyarországi várak meghatározása tekintetében viszonylag egyszerűbb a dolgunk: amikor Ottavio Nigrelli felső-magyarországi főkapitánnyá történő kinevezéséről értesítette a Haditanács a várak kapitányait, akkor Kassa, Eperjes, Eger, Munkács, Szeged, Szolnok, Tokaj, Murány, Szepesvár, Makovica, Szendrő, Ungvár, Patak kapitányainak küldték el a levelet, így feltételezhetően ezekben a várakban állomásozott helyőrség is.⁷⁷ A katonaság beszállásolásának oldaláról közelítve meg a problémát megfigyelhető, hogy 1691-ben Johann Karl Graf von Thüngen ezredének a Magyar Királyság észak keleti részére történő elhelyezése során az Udvari Haditanács úgy intézke-

76 Az 1687-ben visszafoglalt Eszéken pl. 1690–93 között az ezredek továbbvonulása és váltakozása (a forrásokban: „Mutation”) miatt több várkapitány nevét is ismerjük. 1689. dec.–1690. dec.: Franz Camelli, 1691. jan.–1691. márc.: Philipp Freiherr von Chizzola, 1692: Dietrich Heinrich Freiherr von Nehem, 1692. dec.–1693. ápr.: George Benedict Freiherr von O’Gilvy, 1693. ápr.-okt.: Leopold von Herberstein, 1693. októbertől Guidobald Grafen von Starhemberg. A névsort természetesen a jövőben még további adatokkal is ki kell egészíteni és pontosítani, de így is látható, hogy a folyamatos továbbvonulás miatt egyik kapitány sem maradt sokáig hivatalában.

77 ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 386. 1691. Juli. nro. 229. fol. 369.

dett, hogy Kassára 300, Eperjesre 300, Szepesvárra 50, Makovicára 50, Munkácsra 200, Ecsedre 400, Érsekújvárra 200 katona kerüljön, míg Franz Karl von Auersperg ezredét Szatmár, Kálló, Szentjobb, Nagykároly, Somlyó és Nagybánya fogadja be.⁷⁸ A nagyszámú kis helyőrséggel rendelkező várrendszer jelentős költségeket rótt mind a kamarára, mind az Udvari Hadi Fizetőhivatalra, ezért már 1690-ben kezdeményezték a várak állapotának felmérését és annak eldöntését, mely várakban maradjon őrség, melyekből szállítsák el a tüzérséget és melyeket romboljanak le.⁷⁹ Az 1690–94. évek számadásainak vizsgálata alapján úgy vélem, hogy a kamara az 1650–60-as évek fizetési hagyományait folytatva a kassai és a szendrői várőrség, ill. szabad század bérét fizette, míg a felsorolt várakban állomásozó alakulatokét nem. Egyrészt az erre a célra felhasznált kevés pénz indokolja ezt, másrészt az Udvari Hadi Fizető Hivatalon keresztül fizették az állandó hadsereg ezredeinek felső-magyarországi várakba elszállásolt századait. Feltételezhető ugyanakkor, hogy a XVI. századi gyakorlat⁸⁰ annyiban továbbra is élhetett, hogy a várőrségek zsoldjának egy részét élelemben adták ki, amivel indokolható, hogy a kamara miatt költött hatalmas összegeket az élelelvásárlásra.

A következő katonai kiadási tétel (4%), amely akár az élelmezéshez is számítható lett volna, a felső-magyarországi tized bérlése volt. Mindenképpen a hadi kiadásokhoz kell azonban a tizedet számolni, mert a beszedett terményeket és bort a felső-magyarországi katonaság élelemmel való ellátására fordították. A visszafoglalt területek miatt jócskán megnőtt az a vidék (jelen esetben az egri püspökség területe), ahonnan a Szepesi Kamara a tizedet bérelhette és beszedhette. Egy 1693. évi előterjesztés konkrétan azt is megmondja, hogy az egri püspök, Fenessy György a szokásos tizedbérlésért 9000 rajnai Ft-ot kért.⁸¹

A várakban szolgáló tüzérek bére és a hadszertárak szükségletei is az egyes kamarák kiadásai tételei között szerepeltek. A Thökölytől ill. a törököktől visszafoglalt várakban alkalmazott pattantyúosok és hadszertármokok fizetése a vizsgált öt év katonai kiadásainak 6%-át tette ki. A tüzérségi személyzet minden várban fontos szerepet töltött be, azonban éppen a visszafoglalásokat követően felduzzadt létszámot úgy igyekeztek csökkenteni, és ezzel költséget kímélni, hogy az egyes várak-

78 ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 386. 1691. Apr. nro. 136. fol. 178r. Hangossy István felső-magyarországi mustramester rendszeresen küldte az itt állomásozó hadak kimutatását, amely alapján a központi döntéshozó szervek utasíthatták a főkapitányt.

79 ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 384. 1690. Okt. nro. 186. fol. 512v.

80 A XVI. századi élelmezési szervezetre, példákön keresztül ld. *Kenyeres István: Uradalmak és végvárak. A kamarai birtokok és a törökellenes határvédelem a 16. századi Magyar Királyságban.* Bp., 2008. (Habsburg Történeti Monográfiák 2.) 149–199. p.

81 ÖStA HKA HFU 25. Mai 1693 (RN 355. fol. 482.)

ban felszámolták a tüzérségi készleteket, melyet átszállítottak egy nagyobb várba, majd következett a szolgálatot teljesítők áthelyezése. Utóbbi téren kettős tendenciát figyelhetünk meg a várak esetében: egyrészt a dél felé történő áthelyezést, azaz a frontvonal délre húzódásával a hátországgá vált vidéken lévő tüzérek az új országhatáron fekvő nagyobb várakban kaptak alkalmazást,⁸² másrészt egy szűkebb vidék vonatkozásában kijelenthető, hogy a kisebb várakból a nagyobbak felé is rendszeres volt a mozgás.⁸³ Az Udvari Haditanácsnak mindenestre pontos információkkal kellett rendelkeznie a várak hadszertárainak állapotáról, ezért a Fő Hadszertári Hivatallal karöltve rendszeres vizsgálatnak vetette alá az erősségeket. Felső-Magyarország tekintetében az 1690-es évek elején ezt a feladatot Matthias Freundlich kassai hadszertárnok (Zeugwart) végezte el.⁸⁴ Felhívta a figyelmet arra is, hogy Várad ostromához a hadi eszközöket éppen a felső-magyarországi várakból szállították, amelyek annyira leromlottak, hogy használhatatlanok: sürgős javításukat kezdeményezte az Udvari Kamaránál. Egy-egy várban a hadszertárnok mellett hadszertári alkalmazottak (Zeugsbediente) és tüzérségi személyzet dolgozott, utóbbiak létszáma változó, mint azt a későbbiekben még látni fogjuk a Budai Kamarai Adminisztráció példáján, általában 6-8 fő között mozgott, igaz a nagyobb várakban, mint Egerben 12 „Pixenmeister” (tüzemester) is tevékenykedett.

A vizsgálót öt évben a Szepesi Kamara kétszer utalt a „Cassa Bellica” részére jelentősebb összeget, amely a katonai kiadások 17%-át tette ki. 1691-ben 240 ezer, 1692-ben 9600 Ft-ot átadásáról tudunk, de sajnos pontos információnk nincs arra nézve, hogy melyik hadi pénztár kapta ezt a pénzt: az Udvari Hadi Fizetőpénztár vagy a Táborigi Hadi Fizetőpénztár? A kérdést további alapkutatásoknak kell még tisztáznia, annyi azonban megkockáztatható, hogy a bevételként 1691-ben jelentkezett 277 ezer Ft-os váltó beváltása komoly összefüggésben lehetett az ezzel kiadási formával, sőt elképzelhető, hogy mindössze egy ügyes pénzügyi műveletnek lehetünk a tanúi.

82 1689-ben Léváról Szigetvárra vezényelték Martin Thomas és Martin Wüzych tüzéreket. ÖStA HKA HFU 1. Sept. 1689. Sárvárról Eszékre irányították Christoph Moger, Peter Küpf, Georg Weixler tüzéreket akiknek havi járandóságát 8 Ft-ban állapította meg az Udvari Kamara. Uo. 11. Juni 1689 (RN 330. fol. 280–283.)

83 A Győri Főkapitányság területén már az 1680-as évek végén hozzáálltak a hadszertárak felszámolásához, hiszen Veszprém, Tata, Pápa, Sárvár ágyúit és hadi eszközeit, mondván, hogy ott szükségeltelenek a továbbiakban, folyamatosan Győrbe szállították. ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 382. 1689. Sept. nro. 56. fol. 65r. Hasonló történt Kanizsa 1690. évi visszafoglalását követően a kisebb Kanizsával szembeni várak esetében. MOL A 14 (Magyar Királyi Udvari Kancellária, Insinuata Consilii Bellici) 1690. nro. 455.

84 ÖStA HKA HFU 13. Nov. 1692 (RN 351. fol. 114–120.)

A legnagyobb katonai kiadási tétel, mint azt Szűcs Jenő is hangsúlyozta a Szepesi Kamara történetéről írt munkájában, a Felső-Magyarország területén állomásozó katonaság részére vásárolt és kiosztott élelmiszer volt (65%, a tized bérléssel együtt közel 70%). A Fő Élelmezési Hivatal és a kamara folyamatos együttműködésben volt, hogy pontos képet kapjanak a felső-magyarországi élelmiszerraktárak állapotáról, feltöltöttségi szintjéről. A forrásokból ismert, hogy szinte mindegyik olyan várban működött az 1690-es években élésmester (Proviandtverwalter, annonae officialis), ahol uralkodói katonaság volt elhelyezve. Így Kassa (élésmester 1692-ben: Anton Gervin Berrentz), Bártfa és Makovica (Ladislaus Ladomersky), Szepesvár (Michael Lehoczky), Eperjes (Michael Kössl vagy Stössel), Lőcse (Joannes Vítális), Murány (Johannes Merskovicz, Andreas Gally), Szendrő (ifj. Matthias Freundlich), Eger (Johann Philipp Körber), Tokaj (Andreas Kökh), Patak (Franz Lehner), Munkács (Andreas Hösch), Kálló és Kisvárd (Philipp Max Rupprecht), Ecsed (Christian Haniz), Szatmár (Wolff Christoph Glöggel), Szentjobb (Jakob Karl Skalitzky), Nagyvárad (Matthias Ignatz Teyneczky) váraiban tevékenykedett élésmester.⁸⁵ A felső-magyarországi élelmezési szervezet élén, mint „Ober Proviandt Commissarius”, azaz élelmezési főbiztos Levin Potschka állt, akinek a feladata volt, hogy figyelemmel kísérje a raktárak állapotát, a hiányokat közölje a kamarával. Levelezéséből kiderül, hogy az elszállásolt ezredek élelem ellátását is felügyelte, adminisztrálta a kiadott élelmiszermennyiséget, írt a vármegyéknek az élelem fuvarozása céljából. A szállítandó élelem nagyságát és a kamarára, a hadbiztosokra, élésmesterekre háruló tetemes feladatot jól illusztrálja, hogy az 1692 júliusában Belényes mellett állomásozó főszereg számára naponta(!) 12.488 porciót kellett kiosztani.⁸⁶

A törökellenes visszafoglaló háború idején működtetett élelmezési szervezet története, a rendszer irányítása olyan problémakör, amely kapcsán további alapkutatókat kell folytatni, hogy minél pontosabb és teljesebb képet kapjunk. Összességében jól tetten érhető és adatolható a jelentős változás a Szepesi Kamara katonai ki-

85 Az élelmiszerraktárak felsorolását ld. ÖStA HKA HFU 17. Dez. 1692. (RN 351. fol. 195–200.) Az élésmesterek neveit a MOL E 254 állag 1692. évi irataiból kutattam ki.

86 MOL E 254 1692. júl. nro. 178. A porció két részből állt: az orális vagyis emberporció, amely kenyérből, húsból, borból vagy sörből állt; míg az equilis vagyis lóporció, amely szénából, szalmából, zabból tevődött össze. Egy közlegény ugyan egy porciót kapott naponta, de a magasabb rangú tisztek ennek többszörösét, amit természetesen nem tudtak mind (tehát sem ők, sem családjuk és kíséretük!) elfogyasztani, így a fennmaradó részt pénzben kellett megváltani. Egy emberporció értéke Magyarországon 6-6,5, míg egy lóporció értéke 5-5,5 forint volt. A porció egyébként természetben naponta két font kenyeret, egy font húst, egy icce bort vagy két pint sört, fekhelyet, tüzelőt és gyertyát, fuvarozást, illetve hat font zabot, nyolc font szénát, és heti két-három köteg szalmát jelentett. *Zachar*, 2004. 72. p.

adásainak struktúrájában. Bizonyos tételek eltűntek, ilyen a felső-magyarországi főkapitány és helyettese fizetése, amely tisztségek viselői — mint a császári-királyi állandó hadsereg ezredtulajdonosai, tisztjei — az 1690-es években minden bizonnyal már a Fő Hadi Pénztártól kapták a javadalmukat. Szinte teljesen eltűnt a végvári katonák fizetése, amely pedig az 1650–60-as évek legnagyobb tétele volt: a könnyűlovas magyar katonaság ekkor már túlnyomórészt az állandó hadsereg valamelyik alakulatában szolgált, a felső-magyarországi várakban pedig — mint azt látuk — idegen parancsnokok alatt szabad századok szolgáltak. Megjelent viszont a várőrségek és az állandó hadsereg élelmezésére fordított hatalmas összeg, öt év alatt közel 1 millió Ft, amely markánsan a Kamara legfontosabb feladatává vált. A közölt forrásokból és azok elemzéséből is egyértelműen levonható következtetés, hogy az 1650–60-as években oly meghatározóan jelen lévő végvári katonaságnak járó zsoldfizetés szinte teljesen eltűnt, helyét átvette az állandó hadsereg alakulatainak élelemmel és egyéb szükségletekkel történő ellátása. A XVI–XVII. században működött végvári rendszer tehát gazdasági alapját is elveszette és fokozatosan megszűnt korábbi működési keretei között létezni: az egykori (főleg magyar nemzetiségű) végvári katonaság új kihívása pedig az állandó hadseregbe történő integrálódás volt.⁸⁷

Az 1690-es évek tekintetében is teljesebb képet kaphatunk a magyarországi hadsereg-finanszírozási rendszerről, ha a többi kamara katonai kiadásait is szemügyre vesszük. A Magyar Kamara gyakorlatilag változatlan formában, a félharmincadból befolyt összegeket külön pénztárban kezelte és azokból állta a hadi természetű kifizetéseket, amelyek — ellentétben a Szepesi Kamarával — nem sokban tértek el az 1650–60-as évek rendszerétől. Megmaradt, még hozzá változatlan összegben a pozsonyi vár kapitányának és hajdúinak éves szinten kifizetett 3120 Ft. Továbbra is a Magyar Kamarától kapták évente 200–300 Ft körüli fizetségüket a „török futárok”, a Zichy-családból a vázsonykői kapitányi posztot betöltő családtag 662 Ft-ot, a komáromi fővajda évi 600 Ft-ot.⁸⁸ Újdonságként jelentkezett viszont a koronaörök, Erdődy Kristóf és Zichy István 1500–1500 Ft-os éves járandósága;⁸⁹ a Báni vagy Kulpa-menti Határőrvidék (a forrásban: *militibus Colapianorum et campi scribis*) katonáinak és seregdeákainak zsoldja is immár részben a

87 Az állandó hadsereg kialakulására, működésére, valamint a magyar katonaság integrációs folyamatára ld. *Czigány*, 2004. és *Zachar*, 2004.

88 A számadásban csak 1694-ben jelent meg ez a tétel annak ellenére, hogy 1691. júniusa óta Bokor László helyett disznósi Horváth Ferenc volt a komáromi fővajda ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 386. 1691. Juni. nro. 18. fol. 268r.

89 Erdődy Kristóf kamaraelnök 1680–1704, id. Zichy István 1661–1692, ifj. Zichy István 1693–1701 között volt koronaör.

Magyar Kamara kiadásait terhelte, igaz a kimutatás szerint 1690-ben és 1692-ben fizetés nélkül maradtak. Megjelent még éves rendszerességgel egy 830 Ft 40 dénáros tétel (azaz havonta 69 Ft 20 dénár), amely id. Zichy István győri magyar főkapitány-helyettes részére, a győri élelmezési hivatalból kiutalt élelemellátmányt fedezte.⁹⁰

A vizsgált öt év legnagyobb katonai kiadása a kimutatásban „Quotta Aulicae” tétel alatt elszámolt összeg volt. A Magyar Kamara bevételeire terhelt állandó jelleű hadi kiadások felsorolásánál, azonban bővebben kifejtették az összeállítás készítői, hogy pontosan mit is fed ez a megnevezés: itt számolták el ugyanis a területen állomásozó szabad századok, a komáromi⁹¹ és a trencsényi kapitány⁹², az alsó-magyarországi fő hadikomisszárius, Ferdinand Frey fizetését. A Magyar Kamara illetékességi területén több olyan vár is volt, ahol a források tanúsága szerint szabad századok szolgáltak: tudjuk, hogy Komáromban, Győrben (ahonnan Magyaróvár őrzését is ellátták), Érsekújváron, Trencsénben, Lipótváron biztosan voltak, elsősorban német nemzetiségű katonákból álló várőrzéssel megbízott katonai alakulatok. Közülük a pozsonyi, a magyaróvári és a két komáromi szabad század zsoldját fizette a Magyar Kamara, egy 1691. évi kimutatás szerint évente 3568 Ft, 50 krajcár értékben.⁹³ A korábbiakról már ismert éves fizetést, azaz 2000 Ft-ot kapott a komáromi várkapitány, míg a trencsényi kapitány zsoldja 1000 Ft volt.⁹⁴ Végso-
ron megállapítható, hogy az udvari kvóta megnevezés alatt olyan előre, „költségvetésszerűen” meghatározott tételeket állapítottak meg, amelyeket minden évben, úgy tűnik rendszeresen fizetett a Magyar Kamara az 1690-es években.

90 Köszönettel tartozom Pálffy Gézának, aki ennek, a forrásban „cessionis Jauriensis” elnevezéssel illetett tételnek a „megfejtésében” segített és adatait a rendelkezésemre bocsátotta. Zichy havi 69 Ft 20 dénár élelem-ellátmányban részesült a győri élelmezési hivatalból, ill. az alsó-ausztriai rendek segélyéből. I. Lipót Zichy kérelmére beleegyezett abba, hogy a Magyar Kamara elnökeként élete végéig megkaphassa az összeget. MOL P 707 (Zichy család zselýi levéltára) Fasc. 39. et B. No. 23.

91 Komárom várának kapitánya 1692–1714? között az Udvari Haditanács 1701–1703 közötti elnöke, Heinrich Franz Graf von Mansfeld volt.

92 1684–1703 között Johann Dietrich Freiherr von Pfeffershofen, a későbbi budai kapitány Johann Ferdinand Freiherr von Pfeffershofen testvére volt a trencsényi kapitány. A Pfeffershofen testvérek bárói rangra emelését ld. ÖStA KA HKR Akten Reg. 1688. Aug. nro. 223.

93 ÖStA HKA HFU 13. Febr. 1691 (RN 339 fol. 195–235.)

94 Pfeffershofen kéri évi 1000 Ft-os bérét a Magyar Kamarától. ÖStA HKA HFU 25. Okt. 1694 (RN 365 fol. 208–210.)

Jelentős tétel volt ebben az öt évben a várak erősítésére fordított pénz, amelyet érdekes módon nem a hadi kiadásokra szánt bevételekből fedeztek, hanem az ún. „rendes jövedelmek” elszámolásánál tüntették fel.⁹⁵

3. sz. táblázat

A Magyar Kamara 1690–94. évi katonai kiadásai

hadi kiadás fajtája	Ft
szabad századok, komáromi és trencsényi kapitány, alsó-magyarországi hadi komisszárius fizetése, ill. az udvari kvóta	183.117
várak erősítése és felújítása	26.451
pozsonyi vár katonái	15.600
Szent Korona őrzése	14.187
Báni (Kulpa-menti) Határőrvidék	10.903
vázsonykői kapitány	3310
Zichy István élelemellátmánya	2663
török futárok	1470
mérnökök	1050
török tolmácsok	900
komáromi vajda	300

A korszakban jelentős bevételekkel rendelkező Kőrmöci Kamara jövedelmeire, mint azt korábban láttuk, időről-időre terheltek bizonyos kiadásokat, amelyek alól a különleges hadi kiadások sem voltak kivételek. Az Udvari Fizető Pénztár számadáskönyveinek vizsgálata során kiderült, hogy a XVI. századhoz hasonlóan, évről-évre innen fizették a Bányavidéki Főkapitányság főkapitány-helyettesét,

95 A Magyar Kamara 1687–1695 közötti számadásait ld. ÖStA HKA HFU 28. Sept. 1696. (RN 379. fol. 1170.) A kimutatást Várady László pénztárnok készítette, aki később kiegészítette a számadatokat 1699-ig, de a korábbtól eltérően nem részletezte azokat. ÖStA HKA HFU 8. Sept. 1699 (RN 401. fol. 358.)

gróf Koháry Istvánt, amely tisztség javadalmazása minden évben 2960 rajnai Ft volt. Koháry egyébként füleki „Oberhauptmann” titulusa után is beválthatta az Udvari Hadi Fizető Pénztártól kapott nyugtát (évente 2613 Ft és 36 krajcár) a Kőrmöci Kamaránál. A gróf, meglátásom szerint, sokkal inkább személye miatt kapta egészen 1702-ig a fent említett fizetéseket,⁹⁶ mert az 1690-es években úgy tűnik, hogy egyik katonai funkció mögött sem voltak már jelentős eredmények, hiszen a magyarországi végvidék felszámolásával párhuzamosan szinte teljesen kicsúszott a magyar arisztokráta kezéből az egyes főkapitányságok, korábban sem meghatározó jellegű irányítása. Az általa felügyelt „bányavidéki” magyar katonaság ekkor már több éve Pesten, Szolnokon ill. Szegeden állomásozott,⁹⁷ ahol gyakran már egy-egy magasabb rangú állandó hadseregbeli tiszt parancsolt felettük. A Kőrmöci Kamara esetében akad arra is példa, hogy az Udvari Kamara különleges hadi kifizetésre utasította a hivatalt: 1690-ben felszólították Johann Andreas Viechter főkamagróft, hogy az árvai és a likavai várban (amely várak várbirtokainak igazgatása ekkor egyébként a főkamagróf alá tartozott) lévő őrség részére pénzt és élelmet utaljon ki, mert a rózsahegy-i élésmester, Johann Leonhardt Neffzer jelentette, hogy sem pénze, sem gabonája nincsen, így a várak őrségét nem tudja ellátni.⁹⁸ További példaként említhető, hogy Samuel Oppenheimer hadiszállító vagy Nicolas von Hochburg győri és székesfehérvári élésmester számára is utaltak ki pénzt.⁹⁹

A korábban már ismertetett Csáktornyai (Kanizsai) Kamarai Adminisztráció jövedelmeire is minden bizonnyal jelentős katonai kiadásokat terheltek: elszórt adatokból megállapítható, hogy az 1690-es évek elején Nagy György László, aki a muraközi fiskális birtokok mellett a Dráva-Száva közti részeket, ill. 1693–94 folyamán a dél-dunántúli területet is igazgatta, fizette a Johann Jakob Freiherr von Maschwander parancsnoksága alatt Csáktornyán szolgáló szabad század zsoldját, látta el őket élelemmel. Az adminisztráció jövedelmeiből kellett továbbá kiutalni a területen

96 Koháry István kinevezését követően 3 évig, 1687–1690 között nem kapott fizetést, éppen ezért kérte, hogy elmaradjon járandóságát az Udvari Fizető Hivatal nyugtája ellenében a Kőrmöci Kamara fizesse ki. ÖStA HKA HFU 27. Juni 1689 (RN 330. fol. 670–671.) Az 1691–1702. közötti években viszont, Koháry – a fennmaradt számadáskönyvek tanúsága szerint – mind a 12 évre, és visszamenőleg is megkapta a két tisztség után járó 5573 Ft, 36 krajcárt. ÖStA HKA Hofzahlamtsbücher 135–144. kötet.

97 *Czigány*, 2004. 162. p.

98 ÖStA HKA HFU 14. Febr. 1690 (RN 333. fol. 108–116.)

99 Hochburg 1690-ben 12200 Ft-ról, Oppenheimer 1694-ben 200.000 Ft-ról válthatott be nyugtát a kamaránál. ÖStA HKA Hofzahlamtsbücher 135. köt. fol. 9r. ill. 139. köt. fol. 2v.

lévő várak kapitányainak a „Tafelgeld”-jét,¹⁰⁰ a tüzérek járandóságát¹⁰¹, sőt a tisztviselők a katonaságnak történő élelemkiutalásban is szerepet játszottak.¹⁰²

Sokkal színesebb kép rajzolható a közvetlenül az Udvari Kamara alá tartozó, a visszafoglalt területeket igazgató Budai Kamarai Adminisztráció katonai kiadásairól,¹⁰³ amely szervet — párhuzamba vonva a Szepesti Kamara 1567. évi megalakulásával — kifejezetten hadigazdálkodás céljából hoztak létre. Látni fogjuk, hogy működése és feladatai, elsősorban a katonai kiadások terén, sok hasonlóságot mutatnak Felső-Magyarország pénzügyigazgatási szervének 1670 utáni tevékenységével.

A Budai Kamarai Adminisztráció fizette a visszafoglalt várakban szolgálatot teljesítő katonai parancsnokok „adiuta”-ját („Tafelgeld”), amellyel a kamara mintegy megváltotta a várkapitányok jogát a különböző jövedelmekre (vám, harmincad, só, bor-, sör-, és húsmérés, halászat stb.). Külön érdekesség, hogy nem minden várkapitány kapott járandóságot és akik kaptak, azok sem azonos összegben. Ennek egyik magyarázata, hogy bizonyos várakból már korábban kivonták a helyőrség jelentős részét és csak egy kisebb alakulat látta el a várőrzéssel járó feladatokat, a terület központi vára kapitányának felügyelete mellett. Jó példa erre Szigetvár esete, hiszen az 1695–1719 közötti várkapitány Johann Joseph de Huyn volt illetékes Siklós, Pécs, Kaposvár, Dombóvár, Mohács erősségeit és katonaságát érintő ügyekben. A legtöbb pénzt a szigetvári kapitány kapta (3000 Ft, amelyhez persze hozzájárult, hogy Huyn 1695 óta egyúttal altábornagyi rangban szolgált¹⁰⁴), őt követte a budai várparancsnok (1692–1698: Max Wenzl Baron von Franckenberg) 1200 Ft-tal. 600–600 Ft-ra voltak jogosultak Eger (1688–1701: Johann Buttler), Kanizsa (1691–1697: Christoph von Berge), Székesfehérvár (1691–1702: Christian Andreas Jörger) kapitányai. Az 1697/98. évi kimutatások szerint Leopold Schlick, Szeged és vidéke, a formálódó Tisza-Maros határőrvidék katonai

100 Christoph von Berge kanizsai kapitány panasza, hogy az „adiuta”-ját nem kapja rendszeresen Nagy György László adminisztrátortól és a kanizsai vár erődítésére sem kapott még tőle pénzt. ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 387. 1692. Jan. nro. 190. fol. 33v.

101 Az 1690 áprilisában eszéki hadszertárnokká kinevezett Johann Sebastian Koch bérét az adminisztrációnak kellett állnia az eszéki harmincad jövedelméből. ÖStA HKA HFU 25. Apr. 1690 (RN 334. fol. 708–712.)

102 Szerenyessy Miklós a Csáktornyai (Kanizsai) Kamara élelmezésügyi komisszáriusa volt, az ő számadásából derül ki, hogy 1692–1694 között a légrádi, a kanizsai élelmester és a simontornyai provizor is kapott tőle készpénzt élelmvásárlásra.

103 A Budai Kamarai Adminisztráció 1690-es évekbeli katonai vonatkozású tevékenységére ld. Oross, 2006. 1445–1450. p.

104 Johann Joseph de Huyn 1695–1700 között 12750 Ft-ot kapott, amely szerinte kevesebb a neki járó összegnél, ezért kérte a pécsi kamarai provizort, hogy utalja ki a fennmaradó pénzt is. MOL E 286 (Budai Kamarai Adminisztráció, Buchhalterey Akten) 1700. nro. 139.

parancsnoka évente 3600 Ft-ot kapott, de jelen esetben nem elsősorban várkapitányi funkciói ellátása, hanem a határőrvidék feletti katonai igazgatás felügyelete miatt utaltak ki számára ekkora összeget¹⁰⁵ (jelzi ezt az is, hogy 1701-ben már csak 1200 Ft-os éves fizetést kapott a Budai Kamarai Adminisztrációtól¹⁰⁶).

Jelentős probléma volt, hogy a visszafoglalt területeken álló várak erősítésére mekkora összeget fordítson a kamara. Újra meg újra felbukkan a parancsnokok, kamarai alkalmazottak leveleiben az erősségek leromlott állapota, a védőművek újraépítésének az igénye vagy csak a vár egy-egy fontos épületének a renoválása. A legfontosabb természetesen az ország központjában fekvő Budának a folyamatosan zajló erősítése volt. Az 1686. évi győztes ostrom óriási pusztítást végzett a vár védőműveiben, szemtanúk szerint is az eredeti falak mintegy kétharmad részt vesztek magasságukból, a földdel feltöltött rondellák, bástyák, árkok, ellenlejtők szinte teljesen elpusztultak.¹⁰⁷ A Budai Építési Hivatal, amelynek fenntartása elsősorban a Kamarai Adminisztráció jövedelmeiből történt, minden évben nagyobb összeget fordított a vár megerősítésére, 1686 és 1697 szám szerint 141.028 forintot.¹⁰⁸ Az Udvari Hadi Pénztárból finanszírozták viszont a Leonardo Anguisola bécsi hadmérnök tervei alapján 1689 és 1691 közötti nagyobb munkálatokat. Ekkor az ítéletidő miatt beomlott rondellát, összekötő falakat és az ellenlejtőket javították.¹⁰⁹ A stratégiailag kiemelkedően jó helyen fekvő Tisza-parti Szolnok erősítése is napirenden volt, a legfontosabb feladatként a Zagyva folyón átívelő híd javítását jelölték meg,¹¹⁰ a palliszád romos állapota és a kaszárnnyak épí-

105 A kapitányok járandóságairól a kimutatásokat ld. MOL E 286 Vegyes számadások és nyugták 1697. és 1698.

106 MOL E 286 1701. Apr.-Juni nro. 432.

107 *Banfi Florio*: Buda és Pest erődítményei 1686-ban. In: Tanulmányok Budapest múltjából V. (Budapest székesfőváros várostörténeti monográfiái 8.) Szerk.: Dr. Németh Károly és Budó Jusztin. Bp. 1936. 102–131.

108 MOL E 286 Vegyes számadások és nyugták, 1698.

109 ŐStA KA AFA (Alte Feldakten) 1690/10/1. Az 1690. december és 1691. június között a felújításra költött 130.825 forint 31 krajcárnyi összeg számadását ld. MOL E 286, Vegyes számadások és nyugták. 1691. A mérnököknek, az egyes hivatalnokoknak kiutalt összeg elszámolását ld. ŐStA HKA HFU 10. Nov. 1693 (RN 360. fól. 87–97.)

110 MOL E 281 (Budai Kamarai Adminisztráció, Berichte und Schreiben) 1699. Oct. nro. 54. A szolnoki harmincados, Felix Ferdinand Heylmayr beszámolt arról, hogy már egy jobban megakott szekeret sem bírnak el a híd tartóoszlopai, ezért kérte, hogy a vármegyék ingyenmunkáját mozgósítsák azok javítására.

tése mellett.¹¹¹ Szigetvár várát az 1689. januári visszafoglalást követően gyorsan kijavították, mintegy 2000 forint értékben erősítették a bástyákat.¹¹² Folyamatos problémát jelentett a későbbiekben a várat és a várost elválasztó híd rendbehozatala, hiszen nem volt tisztázott, hogy kinek a felelőssége annak javítása. 1696-ban 400,¹¹³ majd 1700-ban 700 forintot utalt ki a „Schloss Bruckhen” elkészítésére a pécsi kamarai prefektus.¹¹⁴

Ugyancsak a kamara állta a vár alkalmazásában álló tüzérek, hadszertári alkalmazottak fizetését is. 1696-ban a hadszertárak vezetői mellett Budán 24, Esztergomban 4, Érsekújváron 6, Székesfehérváron 8, Szigetváron 9, Kanizsán 6, Szolnokon 5, Egerben 12, Szegeden 6, Gyulán 6, Lippán 3 tüzér járandóságát utalta ki a kamara: 10 hónapra járó fizetésük 14.913 forint volt.¹¹⁵ A hadszertári alkalmazottak is gyakran írtak a budai központnak, panaszkodva illetményük elmaradása miatt. A helyőrségek kisebb-nagyobb igényeit is főleg a Budai Kamarai Adminisztráció hivatalnokai intézték. Az ő feladatuk volt, hogy biztosítsák a katonák pokróc és szalmazsák szükségletét. A téli hónapok problémája volt a tűzifaellátás is, amelynek szállítását a kamarának kellett megoldania, mint például Szeged esetében, ahová Tokajról úsztatták le az épület- és tűzifát. Külön tételként szerepelt az elszámolásokban a világításra szolgáló gyertya is.

Mivel a Budai Kamarai Adminisztráció felügyelete mellett működött a Budai Építési Hivatal, amely a visszafoglalt területek műszaki, építkezési ügyeit intézte, ezért az ő kiadásai is természetesen a katonai kiadások közé számítandók. A kamara a hivatal alkalmazottait is fizette: a főmérnök az 1690-es évek elején Venerio Ceresola volt (évente 600 Ft), az építési írnok Johann Christoph Jungmayer (400 Ft). Itt kell felhívni a figyelmet arra, hogy a hivatal nemcsak a katonai, hanem a polgári építkezésekben is jelentős szerepet játszott.

Akárcsak a Szepesi Kamara, úgy a Budai Kamarai Adminisztráció esetében is kijelenthető, hogy a legfontosabb szerep a katonaság élelemmel való ellátásában hárult az intézményre. Provizorainak egyik fontos feladata volt az általuk igazgott birtokokról a tized begyűjtése, amit aztán közvetlenül hadsereg-élelmezésre fordítottak. A forrásokból tudjuk, hogy a Budai Kamarai Adminisztráció a Szepesi

111 MOL E 281 1699. Jan. nro. 23. MOL E 286 1700. nro. 184. és MOL E 286 1701. Jan.–März nro. 236. A szolnoki harmincados levelei szerint 1699-ben indult a kaszárnyák kibővítése, felújítása. Több esetben is nehézséget okozott a kőművesek és az ácsok bérének kifizetése a hivatal jövedelmeiből.

112 MOL E 286 Vegyes számadások és nyugták, 1690.

113 MOL E 285 b/28. (Budai Kamarai Adminisztráció, Varia, Szigetvár) nro. 25.

114 MOL E 286 1700. nro. 139.

115 MOL E 286, Vegyes számadások és nyugták, 1697.

Kamarához hasonlóan bérelt tizedet az egri püspökségtől, de a váci és részben a pécsi püspöki tizedet is ők árendálták. A kamarai alkalmazottak a begyűjtött gabonát az élelmiszerraktárakban tárolták vagy kiszolgáltatták a katonaságnak. Mivel az 1690-es évek elején ezen a területen a gyakori harcok miatt szinte folyamatosan állomásozott mezei hadsereg, ezért leginkább ők élték fel a készleteket és kevésbé a várakban szolgáló szabad századok.

Megállapítható, hogy a szorosan az Udvari Kamara alárendeltségben működő pénzügyigazgatási szervek többet költöttek hadi kiadásra. Míg a hagyományosan nagyobb önállósággal rendelkező Magyar Kamara bevételeiből finanszírozta a rendi méltóságok fizetését (többé-kevésbé rendszeresen folyósítva, ugyanakkor a Zichyek példáján láthattuk erőteljesen kihasználva), addig a Budai Kamarai Adminisztráció vagy az Szlavón Kamarai Inspekció jövedelmeit nem fordították ilyen célra. A Budai Kamarai Adminisztráció esetében ismert, hogy a tisztviselők fizetése, az egyes helyi hivatalok működésére, a kisebb katonai kiadásokra szánt összeg levonását követően a kamarai alkalmazott a megmaradt pénzt Budára, a Pénztári Hivatalba (Einnehmer Amt) küldte be.¹¹⁶

A Szepesi Kamara működési jellege azonban valahol a Magyar Kamara és a Budai Kamarai Adminisztráció között helyezkedett el, hiszen tisztviselői között megtalálhatjuk a helyi nemesség képviselőit (ebben részben a pozsonyi pénzügyigazgatási szervre hasonlít), míg pénztári tevékenységében a Budai Kamarai Adminisztrációhoz áll közelebb: jövedelmei nagy részét hadi kiadásokra költötte. A tanulmányban részletesen elemzett és alább közölt két forrás — bár mintegy 30 év választja el őket egymástól — két nagyon különböző korszak emlékei. A XVII. század közepén még a XVI. századból ismert hadi finanszírozási rendszer elemei köszönnek vissza a kiadások tekintetében (a bevételeknél már érezhetőek a változások), míg a század végére teljesen új, a nagy háborúk időszakára jellemző pénzügyi és logisztikai feladatokkal kellett megbirkóznia a kamarának.

Már az 1690-es évek elején érezhetőek bizonyos tendenciák a Habsburg pénzügyi politika részéről: a Magyar Királyság pacifikálásának, a gazdasági-társadalmi kérdések lehető leghamarabbi megoldásának egyértelmű célja az udvar részéről, hogy biztosítsa az ország anyagi erőforrásait a közeledő spanyol örökségért folytatandó európai küzdelemre. Az ismertetett erőfeszítések nem vezettek, nem is vezethettek eredményre, hiszen a sokszor előremutató gazdasági lépések mellett, a felhalmozódott sérelmek miatt nyugodt politikai hátteret nem sikerült biztosítani.

116 MOL E 286 1701. Apr.-Juni nro. 200. Paul Wibmer kanizsai provizor és harmincados 1700. évi számadása szerint az 5863 Ft 42 dénáros bevételből 764 Ft 46 dénárt költött el rendkívüli kiadásokra, a fennmaradó pénzt a budai pénztárba utalta.

FÜGGELÉK

Az alább közlésre kerülő két számadást a bécsi Udvari Kamarai Levéltár ún. Hoffinanz Ungarn sorozata őrizte meg. Az 1655–1665. évek bevétel-kiadási kimutatása egy 1699. évi döntés-előkészítő anyagként felfogható irategyüttesben található, amely a karlócai béke megkötése után az ország (pénzügyi ill. gazdasági) jövőjének rendezéséről tartott tanácskozások háttéranyaga lehetett. A tanácsosok minden bizonnyal meg akarták részleteiben is ismerni az elmúlt 50 év felső-magyarországi és magyar kamarai gazdálkodását, így bekérték saját archívumukból és a Magyar Kamara irattárából a régebbi számadásokat. A második közölt forrás az 1690–94. évek bevételeit és kiadásait tárgyalja. Jól illusztrálja a megváltozott helyzetet, hogy ezt a Szepesi Kamara már közvetlenül az Udvari Kamarához (ill. az Alsó-ausztriai Számvevőséghez) nyújtotta be felülvizsgálatra. Ebben az aktában a kamara 1690–94 közötti gazdálkodására vonatkozóan maradtak fenn információk. Meg kell jegyezni, hogy a Szepesi Kamara Számvevősege iratainak kiselejtezése miatt kell a kutatónak egyéb forráscsoportokat is bevonni a vizsgálódások körébe. Fennmaradtak ugyan a számvevőség pénztárkönyvei, amelyek egyébként kiválóan hasznosíthatók lennének, de a XVII. század második felére vonatkozóan csak az 1653–55 (töredékes), 1670–1673 (töredékes), 1702., 1703. évek találhatók meg.¹¹⁷

A közölt számadatok valóságát támasztja alá, hogy Ember Győző a Szepesi Kamara 1663. évi, Danéczy György pénztárnok által összeállított pénztárkönyvnek adatait felhasználva bemutatta a szerv adott évi működését.¹¹⁸ Az ott közölt adatokat kontrollként használva megfigyelhető, hogy a bevételek tekintetében csak 8 forint eltérés mutatkozik, míg a kiadásoknál már jelentősebb: 458 Ft-tal többet számolt el a pénztárkönyv, mint a közölt kimutatás, ami mindössze nagyjából 1%-os differenciát jelent. Mivel az egyes tételeknél pozitív és negatív irányban is más adatok olvashatók, így feltételezhető, hogy az egykorú kifizetések számvevői felülvizsgálata miatt alakultak másként a számadatok.

A számadásokat a Szepesi Kamara hivatalnokai állították össze. Az első forrás esetében nem tudjuk pontosan, hogy ki készítette, mivel a Szepesi Kamarában

117 MOL E 263 (Szepesi Kamara Számvevősege, Libri perceptionum et erogationum). Az 1702–1703. év pénztárkönyvei adatait is felhasználva Ember Győző mutatta be a Szepesi Kamara adott évi tisztségviselőit és javadalmazásukat. *Ember Győző: A szepesi kamarai igazgatás tisztségviselői 1703-ban.* In: Levéltári Közlemények 24. (1946) 268–279. p.

118 *Ember*, 1946. 183. p. Az általa használt forrás eredeti helye: MOL E 554 (Magyar Kamara Archívuma, Városi és kamarai iratok) Fol. Lat. 960. II.

1650–1685 között nem volt külön számvevői állás. A számvittel kapcsolatos ügyeket, főleg az alárendelt tisztviselők által beküldött kimutatásokat, a levéltár ellenőrizte. A Szepesi Kamara levéltárnak élén 1650–1665 között Korocz György állt, utódja Bárczy Márton volt. A második, 1690–94. évek számadását Lukácsik Geregely alszámvevő állította össze, ő 1690–1695 között töltötte be ezt a hivatalt.¹¹⁹

Az alábbi források közlésével az volt a célom, hogy a további kutatásoknak olyan alapot adjak, amelynek segítségével bővíthetők és finomíthatók a számadatok mögött rejlő gazdasági tendenciák. A tanulmányban csak érintett bevételek szerkezetének további elemzése, vagy fontos gazdaságtörténeti kutatások, mint a sókereskedés vagy az uradalmak 17. századi története lehetnek ilyen irányok, amelyek egyik fontos pillérét éppen a Szepesi Kamara XVII. századi működése képezi.

1.

A Szepesi Kamara 1655–65. évi bevételei és kiadásai

Summari Extract

Aller Einkhomben sowoll der Ordinarii, als halb dreyßigist in Oberhungarn, dan der Cron, Landtägen, Taxe, Zünß der freyen Stätt, haimbgefallener Güetter, vacanten geistlicher Pfrüneden, Contrabanten, so lauth der Einnember Raittungen bey der Tockhaischen Cammer von Anno 1655 bis 1666 also per Empfang und Ausgab gebracht werden¹²⁰

119 *Fallenbüchl Zoltán*: A Szepesi Kamara tisztviselői a XVII–XVIII. században. In: Levéltári Közlemények 38. (1967) 193–236. p.

120 A Tokaji Kamara megnevezésre nehezen található magyarázat, mintahogy arra is nehéz választ adni, hogy a számadás készítője miért írt 1666-ot záró évszámként a kimutatás címébe, amikor az 1665-ös évvel lezárja a mérleget. A kimutatásnak fennmaradt egy latin nyelvű változata is ugyanebben az ügyiratban: ebben Camerae Scepusiensis szerepel ezen a helyen. Fel kell hívni a figyelmet továbbá, hogy a korszakban az aranyforint értékének változásai miatt leginkább számítási forint volt használatban. Egy aranyforint értéke 60 krajcárral, ill. 100 dénárral volt egyenértékű. *Horváth Tibor Antal*: A magyar aranyforint értékváltozása 1490–1700 között. In: Numizmatikai Közöny 58–59. (1959–1960) 34. p.

Empfang [anno 1655]

	fl	den
Rest von Anno 1654	12958	14 1/2
Ordinari	20730	81
Halb dreißigist	13598	14 1/2
Zehet	805	95
Cron Geld	455	66
Landes Anlegen ¹²¹	250	
Caschaische Überschus Gelder ¹²²	355	
Zins der freyen Stätt	50	
Caschaischen Getraidtes	66	28
Summa des Empfanges und Restes	49269	98 1/2

Ausgab anno 1655

	fl	den
Herr Obristen zu Caschau	12000	
Obrist Leüttenanten	2240	
Quarnison zu Caschau	7933	
Denen im Schloss	799	92
Zehet Bestandt	3127	
Der Cammer	2474	34
Arthelleri Notturfen	630	
Postbeförderern	1248	
Unterschiedlichen Persohnen	1791	7
Allerhandt Ausgaben	519	49

121 A német szövegben ez utólagos betoldás. A latin változatban: Dicalis.

122 A latin változatban: Educilli Cassoviensis.

	fl	den
Zu der Cammer Notturfen	155	3
Rais Unkhosten	291	
Arthelleri Persohnen	3261	83
Denen Teütschen zu Zendree	2512	48
Deputaten	5504	20
Cron Geldt so zu der Hung[arischeng Cammer verehrt	455	66
Bringt die Ausgab	44943	2
Übertrifft also der Empfang die Ausgab umb fl.	4326	97

Empfang anno 1656

	fl	den
Rest so verblieben	4326	97
Ordinari Einkomben	27881	18
Halb dreyßigist	16751	94
Zehet	1315	89
Proviandt Ambt zu Caschau	97	59
Salz Gruben	1000	
Zins freyer Statt	241	20
Tax	4400	
Graffschafften	3517	54 1/2
Loniaiarische Gelder	5796	87 1/2
Hülff Gelder zu Bezahlung der Gränizer	12000	
Bringt der völlige Empfang	77329	19

Ausgab anno 1656

	fl	den
Obristen zu Caschau	11000	
Vice Obristen	3080	
Quarnison zu Caschau	8698	92
Zehet Bestandt	3281	
Der Cammer	2383	66
Artholleri Notturffen	178	
Postbefürderer der Caschauer	792	
Postbefürderer der Epperies	456	
Unterschiedlichen Persohnen	195	
Auf Cammer Notturffen	219	63
Underschiedliche Ausgaben	866	46
Rais Unkhosten	884	50
Artholleri Persohnen	3346	27
Teütschen zu Zendree	2550	9
Deputaten	1937	
Gränizer zu Zendree, Putnak, Diosgyör, Thokay, Onod	22576	
Vor Zufuehr der Tüecher zu Bezahlung der Gränizer	180	
Vor Tuech vor die Gränizer	12104	40
Bringt die Ausgab	74728	93
Übertrifft der Empfang die Ausgab umb fl.	2600	

Empfang anno 1657

	fl	den
Rest so verblieben	2600	26
Ordinari Einkomben	20736	69

	fl	den
Halb dreyßigist	10942	26
Zehet	572	16
Graffschafften	1001	
Caschauer Getraidt	52	
Zins freyer Statt	2480	
Taxen	1390	
Wexelgelder	4800	
Bringt die Summa der Einkomben	44574	37

Ausgab anno 1657

	fl	den
Herr Obristen	8234	70 1/2
Vice Obristen	3360	
Quarnison zu Caschau	8740	92
Zehet Bestand	2058	
Der Cammer	2460	
Artholleri Persohnen	3636	80
Artholleri Notturffen	162	60
Postbefürderer der Caschauer	792	
Postbefürderer der Euperies	456	
Unterschiedlichen Persohnen	658	
Auf allerhandt Notturffen	1423	59 1/2
Rais Unkosten	828	50
Auf Cammer Notturffen	178	70
Teütschen zu Zendree	2335	61
Deputaten	4313	

	fl	den
Tüecher Rest zu Bezalung der Gränizer, so anno 1656 erkhaufft	4155	96 1/2
Bringt die Ausgab	43794	91 1/2
Übertrifft der Empfang die Ausgab umb fl.	779	45 1/2

Empfang anno 1658

	fl	den
Der Ordinari Einkomben und vorigen Restes	19704	86
Der halb dreißigist	7896	43 1/2
Zubues Gelder	22800	
Bestandt Zehet	190	
Grafschafften	612	
Salz Gruben	998	
Zins der freyen Stätt	3805	
Von hung[arischen] Cammer überschickht	4800	
Caschauer Getraidt	479	20
Wexelgelder	4800	
Bringt der Empfang aller Einkomben	66085	58
Zumerchken, das der Empfang der ordinari Einkomben gemehrt ist worden umb 360 fl., welche anno 1660 widerumb per Ausgab gebracht werden		

Ausgab Anno 1658

	fl	den
Obristen zu Caschau	7482	60
Vice Obristen	2952	40
Zehet Bestandt	35	

	fl	den
Quarnison zu Caschau	8585	92
Mitgliedern der Cammer	2431	
Artholleri Notturffen	164	
Postbefürderer der Caschauer	792	
Postbefürderer der Euperies	456	
Underschiedlichen Persohnen	1475	90
Allerhandt Ausgaben	228	68
Cammer Notturffen	217	67
Rais Unkhosten	839	70
Artholleri Persohnen	4049	20
Teütschen zu Zendree	2294	20
Deputaten	4392	60
Vor Proviant	2534	40
Tüecher Rest zu Bezahlung der Gränizer, so anno 1656 erkhaufft	2797	50 1/2
Gränizern zu Zendree, Onod, Putnak, Diosgyor, Thokay	22744	34
Bringt die Ausgab	64473	11 1/2
Übertrifft der Empfang die Ausgab umb	1616	47 1/2

Empfang anno 1659

	fl	den
Ordinari Einkomben und vorigen Restes	52062	33 1/2
Halb dreyßigist	8402	14 1/2
Erstattet, so zuviel erhebt	1000	
Der Cron Geld	973	50
Zins der freyen Stätt	650	
Wexel Gelder	3848	30

Caschauer Getraidt	220	80
Rest	635	
Entlehnte Gelder	1521	
Bringt die Summa alles Empfangs	69513 ¹²³	8

Ausgab Anno 1659

	fl	den
Vice Obristen zu Caschau	2740	60
Quarnison daselbsten	8743	92
Zehet Bestandt	2432	
Entlehnte Gelder	507	4
Mitgliedern	2271	20
Caschauische Proviant	90	
Postbefürderern der Caschauer	972	
Postbefürderer der Euperies	456	
Artholleri Notturffen	417	40
Underschiedlicher Persohnen	718	60
Allerhandt Ausgaben	228	85
Cammer Notturffen	270	82
Rais Unkhosten	1259	10
Artholleri Personen	1839	60
Teütschen zu Zendree	2487	76
Deputaten	1789	10
Interesse von m/100 Rhenischthaller	37878	8 1/2
Tuech Rest, so zu Bezahlung der Gränizer anno 1656 erkaufft	1762	92 1/2
Der Cammer zu Presburg verehrt	729	67

¹²³ A számadás készítője 200 Ft-ot tévedett a tételek összeadásakor, helyesen: 69313 Ft.

	fl	den
Bringt die Ausgab	67594	72
Übertrifft der Empfang die Ausgab umb	1918	36

Empfang anno 1660

	fl	den
Voriger Rest	1918	36
Ordinari Einkomben	14103	64 1/2
Halb dreyßigist	7184	83 1/2
Zehet	109	25
Graffschafften	440	
Zins der freyen Stätt	1750	
Taxen	19516	64
Geliehene Gelder	480	
Wexelgelder	900	
Caschauer Getraidt	1853	77
Underschiedliche Rest	1000	
Zehet Bestand	4604	
Von vacierenden Stell des Dechanats Jaszoviensis	728	66
Aus unterschiedlichen Orthen hero	2296	4
Bringt der völlige Empfang	51285 ¹²⁴	20

124 A végösszeg nem pontos, 5600 Ft-tal kevesebbet számolt el. Úgy tűnik a tized és a különféle maradványok tételt nem adta hozzá a számadást készítő, helyesen: 56.885 Ft. Lehetséges, hogy az adott évben keletkező nagy összegű maradvány összefüggésben lehet a pontatlansággal; sajnos a forrás nem ad választ.

Ausgab [anno 1660]

	fl	den
Restierende Besoldung herrn Palatini	3845	24
Herr Obristen	1710	
Vice obristen	2185	
Quarnison zu Caschau	8036	26
Zehet Bestandt	1135	60
Geliehene Gelder	195	90
Mitgliedern	3366	50
Postbefürderern	1698	
Underschiedlichen Persohnen	1064	40
Allerhandt Ausgaben	13420	78
Cammer Notturfen	387	57
Rais Unkhosten	2301	40
Artholleri Persohnen	4474	50
Teütschen zu Zendree	2754	
Deputaten	2141	
Vermehrte Gelder anno 1658	360	
Bezahlte Schuld wegen anno 1656 erkhaufften Tuechs zu Bezahlung der Gränizer	1808	44 1/2
Bringt die Ausgab	50884	59
Übertrifft der Empfang die Ausgab umb	6400	61

Empfang anno 1661

	fl	den
Verbliebener Rest und Ordinari Einkomben	16508	86 1/2
Halb dreißigist	15017	35

	fl	den
Zehet	30	
Cron Geld	1157	62 1/2
Zins der freyen Stätt	350	
Taxen	7382	50
Salz Grueben	1000	
Kaschauer Traidtkasten	190	
Entlehnte Gelder	840	
Goldgrueben	6598	47
Gräniz Bezahlung	18004	50
Bringt der Empfang	67079	31

Ausgab 1661

	fl	den
Herr Obristen	4700	
Vice Obristen	1588	
Quarnison zu Caschau	8779	92
Entlehnte Gelder	8	
Mitgliedern	3744	
Postbefürderern	2404	
Unterschiedlichen Persohnen	2440	
Allerhand Ausgaben	9795	46
Cammer Notturffen	376	61
Rais Unkosten	2718	35
Artholleri Persohnen	3776	20
Teütschen zu Zendree	3101	40
Deputaten	2609	60

	fl	den
Hier komben auch per Ausgab, welche der Nachkömbling des Rentmaisters zur Zeit, als er resignirt, erhebt, so dan auch khünfftiges Jahr per Empfang genomben werden	20845	17
Bringt die Ausgab	66887	86
Übertrifft der Empfang die Ausgab	191	45

Empfang anno 1662

	fl	den
Verbliebener Rest und ordinari Einkomben	24769	1
Aus dem Rentambt ¹²⁵		
Halb dreyßigist	16159	20 1/2
Dreyßig Rest	775	88
Graffschafften	303	50
Salz Grueben	500	
Zins der freyen Stätt	636	
Taxen	1600	
Traidtkasten zu Caschau	900	
Goldgrueben	831	13
Empfang zur Zeit der Resignation des Rentambts	20845	17
Bringt der Empfang	67319	89 1/2

Ausgab anno 1662

	fl	den
Vice Obristen	2500	
Quarnison zu Caschau	8713	26

125 A számadás készítője a tétel mellett nem tüntetett fel összeget.

	fl	den
Zehet	2163	60
Interesse Gelder	900	
Mitgliedern	2989	
Artholleri Notturffen	425	20
Postbefürderern	2453	60
Unterschiedlichen Persohnen	1219	31
Unterschiedliche Notturffen	9607	31
Cammer Notturffen	446	36
Rais Unkosten	2257	65
Teütschen zu Zendre	3180	60
Artholleri Persohnen	2837	80
Deputaten	941	30
Gränizern zu Zendre, Onod, Puthnak, Tockay, Diosgyör, Kallo, Zathmar	16277	60
Von der Cron der Cammer verehrt	775	22
Bringt die Ausgab	57687	81
Übertrifft der Empfang die Ausgab	9632	8 1/2

Empfang Anno 1663

	fl	den
Rest des Rentamts	9632	8
Ordinari Einkomben	25312	27 1/2
Halb dreyßigist	16008	43
Graffschafften	624	81 1/2
Zins der freyen Stätt	1045	
Taxen	400	50
Lährer Plaz des des Dechanats in Tockay	140	40

	fl	den
Traidtkasten zu Caschau	300	
Zehet	53	37 1/2
Goldgrueben	2361	60
Bringt der völlige Empfang	55878	47

Ausgab 1663

	fl	den
Obristen	3812	
Vice Obristen	1500	
Quarnison zu Caschau	8540	94
Zehet Bestandt	1814	
Mitgliedern	3110	
Interesse des Kisdianischen Gelds	1800	
Notturffen der Artholleri	435	
Unterschiedlichen Persohnen	1892	65
Postbefürderern	3095	80
Allerhand Ausgaben	4523	9
Cammer Notturffen	458	9
Rais Unkosten	3296	80
Artholleri Persohnen	3295	20
Teütschen zu Zendre	3169	80
Deputaten	1020	
Von der Cron der Cammer verehrt	174	81 1/2
Bringt Ausgab	41938	18 1/2
Übertrifft der Empfang die Ausgab umb	13940	28 1/2

Empfang Anno 1664

	fl	den
Rentamts Rest lauth der Raittungen	13939	96
Ordinari Einkomben	23951	61 1/2
Halb dreyßigist	13945	41 1/2
Geld von der Cron	170	75
Zins der freyen Stätt	1400	
Taxen	645	
Thockayschen Dechanat	48	
Caschauer Getraidt	108	
Caschauer Mühl	84	
Zehet	10	91
Goldgrueben	720	
Zehet Rest	299	97
Bringt der völlige Empfang	55324	62

Ausgab 1664

	fl	den
Obristen zu Caschau	6441	90
Vice Obristen	2487	
Quarnison zu Caschau	8743	92
Zehet Bestandt	1528	20
Interesse des Kisdianischen Gelds	2700	
Mitgliedern	3290	82
Artholleri Notturffen	500	
Postbeförderern	3358	20
Underschiedlichen Persohnen	3705	88

	fl	den
Allerhandt Ausgaben	3143	38
Cammer Notturffen	399	44
Rais Unkosten	2468	75
Arthollerl Persohnen	4144	
Teütschen zu Zendre	3097	20
Deputaten	1854	90
Schulden	1000	
Bringt Ausgab	48863	59
Übertrifft der Empfang die Ausgab umb	6461	3

Empfang Anno 1665

	fl	den
Rentambtes Rest	6461	3
Ordinari Einkomben	28532	2
Halb dreyßigist	13459	37 1/2
Wexelgelder	15752	
Alter Rest	67	40
Zins	2690	
Cron Geld	86	62
Goldgrueben	1980	
Zehet	48	79
Taxen	400	
Caschauer Getraidt	210	
Extraordinari	108	
Zur Zeit der Resignation des Rentambts	258	25
Bringt der Empfang	70053	48 1/2

Ausgab 1665

	fl	den
Besoldungs Rest Herr Palatini Wesselenyi Generalats	2332	50
Obristen	2699	60
Vice Obristen	2400	
Quamison zu Caschau und anderer Orthen	8843	92
Zehet Bestandt	5341	
Interesse Kisdianischen Gelds	900	
Mitgliedern	3315	52
Cammer Notturfen	456	87
Underschiedlichen Persohnen	908	80
Postbefürderern	2893	20
Allerhandt Ausgaben	6296	79
Rais Unkosten	1014	80
Artholleri Persohnen	4441	
Teütschen zu Zendre	2881	80
Deputaten	2758	19
Gränizern zu Zendre etc.	15854	20
Rest	814	
Dem Rentmeister durch die Erben seines Antecessoris angewisen	1144	99
Bringt Ausgab	65297	55
Übertrifft der Empfang die Ausgab umb	4755	93 1/2

Hungarische Cammer zu Pressburg¹²⁶
Rentamt den 9. July 1667

Jelzet: ÖStA HKA HFU 8. Sept. 1699 (RN 401. fol. 775–786.)

¹²⁶ Figyelemre méltó, hogy a Szepesi Kamara számadásai alapján a kimutatást a Magyar Kamara Számvevősége állította össze.

2.

A Szepesti Kamara 1690–94. évi bevételei és kiadásai

Extractus proventuum Camerae Scepusiensis annorum 1690, 91, 92, 93, 94 et erogationum ex rationibus perceptoratus deductur.

Universorum proventuum regionum ab 1690, usque ad 1694 inclusive ad perceptoratum Camerae Scepusiensis administratorum et erogatorum, ex rationibus perceptoralibus concinnatus

Anno 1690

	fl	den
Ex supernatanti restantia anni 1689 percepti	20141	29 5/6
Universis tricesimis ¹²⁷	75742	50 3/4
Contrabandis	1411	36
Sale accidentali	121	76 1/2
Extraordinariis proventibus	2559	50
Cupri fodinis Szomolnokiensibus	79151	60
Salis fodinis Sovariensibus	2936	5
Salis officina Thokajensi	52961	72 1/2
Salis officinis particularibus	35365	54
Censu oppidi Debrezin	300	
Censu graecorum Debreczeniensium et Patakiensium	300	
Censu judaeorum et restantiarum compilatione ¹²⁸	1020	
Cambio	66000	

127 A bevételek elé mindig odaértendő az „ex” szócska, amely miatt az egyes tételek ablativusban állnak.

128 A szó bizonytalan olvasat.

	fl	den
Censu bonorum haereditariorum Szatthmar, Murany et Szent Jobb	10517	93
Proventu minutiorum bonorum fiscalium	421	50
Arendatione bonorum fiscalium	96	
Venditione et hypothecatione bonorum fiscalium	45987	42
Pretio vini fiscalis	8609	71
Caducitatibus	9699	60
Decimis et quartis	3469	9
Summa summarum in toto	416811	59 4/12

Extractus erogationis eorundem proventuum anno 1690

	fl	den
Imo Salarium excelissimi domini iudicis curiae regiae cum extra officialibus	8893	9 1/2
Salarium dominorum administratorum et consiliariorum camerae cum membris camerae et unacum xenio	10279	60
Dominorum postarum magistrum et veredariorum	4001	
Art ^u llericorum cum requisitis domus armamentariae	21528	16
Praesidiariorum et dominorum commendantium	8276	95
Annona cum suis requisitis et vectura	220031	52
Arenda decimarum et quartarum	17079	90
Deputatum et interesse	2851	60
Cultura vinearum et emptio vinorum	7015	48
Salis praemptio	52486	88 1/2
Diurna et expense itinerariae	16298	88
Subsidium honorarium et recompense	2530	60
Gratiale	770	

	fl	den
Diversa et extraordinaria	3558	82 1/2
Debita et preatensiones	16141	40
Domus mineralis et fodinarum Szomolnokiensium	47538	
Necessitates oeconomicae	704	32
Restauratio praesidorum	2189	71
Domorum generalatus et camerae necessitatum	1186	98
Sustentatio orphanorum et elemosyna	1493	60
Summa summarum totius erogationis facit	444856	50 1/2
Superat itaque erogatio perceptionem, propter anticipationem proventuum conflatum fl. hung. qui in rationibus anni sequentis 1691 pariter pro erogato apponentur.	28044	

Extractus proventuum anno 1691

	fl	den
De proventu tricesimali provenerunt, ex ordinaria	44179	77 4/6
Ex media vero	24727	65
Item ex restantia Thökölina tricesimali	148	96
De proventu extraordinario et contrabandis	905	24 4/6
Emptione salis accidentalis mulctis	12439	36 3/6
Pretio cupri Szomolnokiensis	61180	
Salis fodina SÓváriensi	6935	14
Domo cusoria Nagy Banyensy	2068	
Officinis Salinariis	137085	11
Censu incolarum Debreczeniensium Graecorum uti et Szepesi	1200	
Proventu bonorum fiscalium	13282	67
Divenditione bonorum mobilium et immobilium	49007	20
Pretio vini	1485	48

Caducitate	2532	86
Decimis et quartis	2761	35 3/4
Cambio	277146	
Summa universae perceptionis proventuum	637084	81 4/12

Erogatio proventuum anno 1691

	fl	den
Salaria dominorum extra cameram existentium officialium	13554	
Dominorum camerae officialium internorum unacum xenio	11577	60
Postarum magistrorum et veredariorum	4654	
Artellaricorum et necessitates domus armamentorum	14617	93 2/6
Praesidiariorum germanicorum Szendröviensium, commendantes Cassoviensium et Thokajensium	8722	20 3/6
Necessitates castrenses	1729	33
Annonam	178266	61
Cassam bellicam	240000	
Arendam decimarum et quartarum	12378	
Culturam vinearum	5080	65
Praemptionem salis	37166	21 2/6
Diurna et expensas itinerarias	4393	99
Deputatum et interesse	3699	80
Subsidia honorarum et recompensas fatigiorum	396	2
Gratiale	1240	
Debita, praetensiones et restantias	17937	4
Negotiationes cupri fodinarum Szomolnokiensium	52900	
Taxam literarum	95	
Fortificationem presidiorum et reparationem domus generalatus camerae et latiriceae	1574	72

	fl	den
Camerae et cancellariae necessitates	1710	28
Sustentationem orphanorum et elemosynam	353	10
Summa erogationis proventuum	612046	49 1/6
Manent itaque ad rationes Anno 1692 apponendi	25038	32 5/12

Extractus perceptionis proventuum anno 1692

	fl	den
Manserunt ab anno 1691	25038	32 5/12
De proventu tricesimali provenerunt ex ordinario	62698	31 4/6
Ex media	37320	72
Restantia vero	1107	34
De proventu autem extraordinario ex contrabandis	418	9 2/6
Exemptione salis accidentalis mulctis et redemptionibus portionum panis	14011	9 5/6
Domo cusoria Nagy Baniensi	5040	
Pretio cupri Szomolnokiensis	63868	
Salis fodina Sóvariensi	9877	44 1/2
Officinis salinariis	140568	42 1/2
Censu incolarum Szepiensium, Debreczeniensium graecorum et judeorum	1020	
Proventu bonorum fiscalium	19349	75 1/2
Divenditione et hypothecatione bonorum immobilium	88098	40
Pretio vini	5593	
Caducitate	362	56
Decimis et quartis	4016	70
Pretio rerum mobilium	258	69

	fl	den
Cambio	24000	
Summa universarum perceptionum fl	502646	86 1/2

Erogatio proventuum anno 1692

	fl	den
Salaria dominorum extra cameram existentium officialium	22668	83 1/2
Dominorum camerae officialium interiorum unacum xenio	13035	27 1/2
Postarum magistrorum et veredariorum	4426	
Artellaricorum et necessitates domus armamentarum	19823	53
Praesidiariorum germanicorum Szendröviensium, commendantes Cassoviensium et Tokayiensium	8582	85
Cassam bellicam	9600	
Annonam	188138	9 1/2
Arendam decimarum et quartarum	12568	37
Deputatum et interesse	3901	40
Gratiale	6300	
Culturam vinearum	4194	43
Diurna et expensas itinerarias	5257	80
Honoraria et recompensas fatigiorum	764	
Debita, praetensiones et restantias	34123	30
Mutuum, extraordinariam, diversa, et taxa literarum	6500	70
Praemptionem salis	57051	34
Negotiationes cupri fodinarum Szomolnokiensium	62743	80
Reparationem et necessitates obsidionis Varadiensis	30102	65
Restauracionem domus generalatus et latericiae	700	90
Camerae cancellariaeque necessitates	1562	68
Subsidium, sustentationem orphanorum et elemosinam	459	40

	fl	den
Summa erogationis totius anni proventuum	492505	5 1/6
Subtracta itaque erogatione a perceptione manent pro anno 1693 perceptum apponendi fl	10141	81 1/12

Extractus perceptionis proventuum anno 1693

	fl	den
Manserant ab anno 1692	10141	81 1/12
De proventu tricesimali provenerunt ex ordinario	41878	77 5/6
Media vero	25618	19 5/12
De proventu autem extraordinario, ex contrabandis	412	49 1/2
Exemptione salis, mulctis et redemptione portionum panis	19345	6 3/6
Pretio cupri Szomolnokiensis	72973	50
Salis fodina Sovariensi	5908	
Officinis salinariis	108071	40
Ex censu graecorum et judeorum	1360	
Proventu bonorum fiscalium	10904	43 3/6
Divenditione et hyppothecatione bonorum immobilium	41467	60
Pretio vini	7549	34
Domo cusoria Nagybaniensi	3600	
Decimis et quartis	3007	40 3/6
Cambio	144000	
Summa universarum perceptionum fl	496238	2 2/6

Extractus erogationis proventuum anno 1693

	fl	den
Salaria dominorum extra cameram existentium officialium	19027	
Dominorum camerae officialium unacum xenio	12734	66 4/6
Postarum magistrorum et veredariorum	4371	
Artellaricorum et armamentorum necessitates	18036	36
Praesidiariorum Szendrövienses et commendantes item Cassoviensem, Tokajensemque	10324	40
Annonam	253303	78 3/6
Arendam decimarum et quartarum	20255	
Deputatum et interesse	3360	10
Cupri fodinam Szomolnokiensem	56000	
Culturam vinearum emptionem vini, et alias expensas vinorum	4097	14
Praemptionem salis et eius vecturam	43582	74
Dominus domus cusoriae Nagy Baniensis, officiales	131	32 4/6
Diversa et extraordinaria	3740	78
Honoraria et recompensas fatigiorum	202	20
Gratiale	2758	80
Debita et praetensiones	35575	14
Restauracionem praesidiorum	624	
Reparationem domus generalatus et cameralis	82	16
Camerae et cancellariae necessitates cum taxa literarum	1256	28
Eleemosynam cum subsidio	118	30
Summa totius anni erogationis facit fl	494876	78 1/6
Subtracta itaque erogatione a perceptione manent pro anno 1694 in perceptum apponendi	1361	24 1/6

Extractus perceptionis proventuum anno 1694

	fl	den
Manserant a prioris anni rationibus 1693	1361	24 1/6
De proventu tricesimali provenerunt ex ordinario	56567	20
Ex media	33865	75 2/6
Contrabandis	141	12 4/6
Proventu salis accidentalis	58	49 3/6
Proventu extraordinario	26849	19 3/6
Pretio cupri Szomolnokiensis	78998	36
Proventu salis officinae Tokajensis	66484	60
Proventu salis fodinae Sovariensis	10189	84
Proventu salis officinarum particularium	33575	62
Proventu census graecorum	1440	
Proventu bonorum fiscalium	9556	58
Venditione et hyppothecatione bonorum fiscalium	5690	42
Pretio vini	1016	
Domo cusoria Nagybanyiensi	5760	
Decimis et quartis	1812	60
Gratis labore	288	
Summa universae perceptionis facit fl	333655	3

Erogatio proventuum anni 1694

	fl	den
Salaria dominorum extra cameram existentium officialium	22299	10
Salaria dominorum camerae officialium cum xenio	13694	79
Postarum magistrorum	5232	
Artellaricorum cum armamentariorum necessitatibus	20527	44

Tanulmányok

	fl	den
Praesidiariorum et commendantium	10595	40
Annonam cum suis requisitis	120705	51 1/12
Arendam decimarum	15334	
Deputatum et interesse	5315	10
Cupri fodinas Szomolnokienses	43800	
Culturam vinearum et coemptionem vini	4890	23
Praeemptionem salis eiusdemque vecturam	31950	37 5/6
Domam cusoriam Nagy Baniensem	12	
Extraordinaria	1027	90
Diurna et itinerarias expensas	3035	60
Honoraria et recompensas fatigiorum	232	
Gratiale	1800	
Debita et praetensiones	17004	85
Restaurationem praesidiariorum	2542	80
Reparationem domus generalatus, cameralis, tegulariae, molae	2126	3
Camerae et cancellariae necessitates	3175	4
Eleemosynam cum subsidio	113	
Summa summarum erogationis facit fl	325413	16 11/12
Subtracta itaque erogatione a perceptione manent pro futuri anni rationibus fl	8241	36 1/12

Ex officina rationaria Camerae Scepusiensis
 Die septima May 1695
 Gregorius Lukáčzik vice rationista manu propria.

Jelzet: ÖStA HKA HFU 20. Juni 1695 (RN 370. fol. 305–310.)